

PÁLINKAVESZÉLY
ÉS A'
MÉRSÉKLETI EGYESÜLETEK.

EGY SZÓ A' MAGA IDEJÉBEN.

ISMERTETÉSÜL 'S BUZDÍTÁSUL
VALÓDI BORBAROTOKNAK.

ÍRTA
NAGY FERENCZ
TANÁR.

KOLOZSVÁRTT, 1843.
A' K. LYCEUM BETŰIVEL

(ára 2 garas e. p.)

Bár milly erős hitet tápláljunk is keblünkben ügyünk igazsága felől, 's bár melly sokat tulajdonítsunk is az igazság győző erejének: nem kell felejtetni az okok elősorolását, 's engedjünk időt másoknak is a' gondolkozásra.

Pálinkaveszély- és mérsékleti egyesületek.

Jelszó. Ki másokat akár testi, akár szellemi erővel képes legyőzni, erősnek mondják azt; – megegyezem. De ki önmagán tud uralkodni, 's a' keblébe fészkelte szenvedélyt ki tudja ir-tani, azt én mindenek felett erősnek nevezem.

1. Máté barát.

Írland az egyesült angol birodalomnak egyik nevezetes országa; most ez is a' szép és jó Victoria királynét ismeri uralkodójának. Tudjátok nem kétlem barátim! mindezeket, Im a¹ hírlapokat 's köz-tük avvagy csak a' vasárnapi újságot olvastátok. Miért mondom Írlandot nevezetesnek? tudnotok kell. Mint koldusok, földönfutó szegények 's a' kiáltó nyomorúság hazáját írják le az utazók, mellyből számúzvék erény és boldogság. A' szász fajtájú angol azt mondja: „Írland népe vérben, vallásban, szokásokban idegen.” És mit mond az ősz Dániel? ő így szól: „Ezen ország az örök-zöldszínű Erin, a' tenger gyöngye, a' korona legszebb smaragdja, a' honszeretet meleg tűzhelye, férfiak hazája, melly-

nek az egek jó létet tartottak fenn.” És mi azt mondjuk: „igaza van vén Dánielnek”; „lehet Írland szegény és nyomorult elnyomatásában, de hol olly férfiak teremnek mint Dániel, és a’ keresztény vallás egyik legszebb erényének, a’ józanságnak, a’ mértékletességnek olly apostolai, mint Máté barátát, kiknek szavára ezerek gyűlnek össze, és sok ezerek közt nincs egy is, ki rendbontó, verekedő, törvényeket-sértő lenne „s a’ t. – egy ollyan ország nincs ’s nem lehet elveszve, annak számára dicső jövődőt tartanak fenn az egek.” Nevezetes ország bizony Írland, mert itt született, itt él, itt munkálódik, ‘s bizony a’ mit cselekszik a’ csodával határos – Máté barátát.

Kérditek talán: „mi bajotok nektek Máté barátattal”? sokkal több mint gondjátok – el kell hinnedek a’ mit mondok; ő egy korunk legtiszteletreméltóbb jellemei közül, az ő szavára egy egész ország hallgat, ha megindul ezerekenként kísérik, öregek, ifjak, asszonyok, leányok, gyermekek; és ki tőle egy meleg kézszorítást nyerhet, ki ruhája szélét illetheti, már szerencsésnek mondja magát; – az ő tudományát ezer meg ezer nyelv vallja, ‘s ma már 5 millió lelket számlál csak az egy Írlandban követői közt. Miféle tudomány az, melly illy varázs erővel vonja a’ tömeget? ismét azt kérditek. Ez a’ tudomány nem könyvekbe íratik, nem is azokból olvastatik,; millió becsületes írlandinak szívébe írta bé azt Máté atya a’ meggyőző szónak isteni ereje által – és ezen milliók öröm könnyeket

sírnak, és áldást könyörögnek a' nemes lelkű papra: – mert az ő tudománya jobb létnek lön alapja, a' száműzött erkölcsöt tértte vissza; a' férfias akarat ingadozó oszlopait szilárd alapokra tévé le; ő tudományával csodákat mívelt. Barátim! legyetek kérlek figyelmezők, az egyszerű 's mégis ropant hatású tudomány summája ím e' szavakban rejlik: „Becsületünkre fogadjuk, 's fogadásunk bizonyosságául az Istent hívjuk, hogy mi semmi névvel nevezhető pálinkát nem iszunk.”

Ezelőtt 3-4 évvel világszerte híre volt az írlandi mértékletlenségnek. Ha idegen országban, p. o. Amerikában vagy Angliában is valaki cselédet keresett, és írlandi ember jelenté magát, hogy az ajtók előtte bezárassanak, elég volt ha azt mondotta: „én írlandi vagyok.” Nem vala széles e' világon ország, talán Erdély hazánkat sem véve ki, hol a' pálinkát nagyobb mennyiségben 's gondolatlanabbul itták volna, mint épen Írlandban. És eljöttek a' mértéktelen ital szomorú következései: az elszegényedés, aljasság, erkölcsi elsüllyedés, 's a' vétkek hosszú csoportja, mellyek mint éhes farkasok kísérik az embert 's a' nemzetet, melly általok magát legyőzetni engedi. Illyen állapotban találta a' nemes szívű szerzetes hazáját – a' hatalmasbaktól és saját bűneitől elnyomva. Azt vélitek talán, hogy megnyerje őket magának, hízelgett gyengeségeiknek? épen nem; hanem így szólott:

„Fiaim! a’ szabadulás órája messze van ha mástól várjátok, de felette közel, csak állhatatosan akarjátok. Ti szegényék ‘s nyomorultak vagytok – a’ társországok gúnnal emlékeznek rólatok, ‘s méltán, mert a’ nyomor ‘s szenvedés legnagyobb része saját művetek. Ti panasztok a’ nyomás ‘s a’ szegénység miatt – azt mondjátok: ezrek és milliók vannak köztetek, kiknek nincs hova lehajtsák fejüket, kiknek ebédé sovány burgonya, vacsorája az éhelhalástól való félelem, kiknek ételéhez képest a’ legszegényebb angol-lord vadász ebe is királyilag lakomázik. Ezen nyomornak nagy része meg fog szűnni, ha engem ‘s tanácsimat követenditek.”

„Szólj! parancsolj velünk, kiálta a’ félig ittas, félig meztelen nép, szólj Szent Atya!, mi engedelmeskedünk.”

„Nem ígérek – úgy mond tovább Máté barát, nem ígérek nektek fényt, gazdagságot, hisz magam is szerzetes vagyok; erkölcsi javalmok azok, mellyeket ígérek, ezeket magatok ‘s vajmi könnyen megszerezhetitek.” Ímé – folytatá beszédét, ezen szép ország a’ felbomláshoz közel áll, a’ békétlenség ‘s bizalmatlanság a’ társas élet minden köteleit feloldotta, rend, szorgalom, házi megelégedés, erény száműzvék – ‘s helyettök zavar, tunyaság, versengés, és az ezer alakú bűn lepték el szép hazánkat. Csak szívesen akarjátok: ezen roszak he-

lyét az erények ártatlan angyalai, ‘s. a’ boldogság nyugalma fogják felváltani.”

„Akarjuk, akarjak!” kiálták előbb ezerek, és azután százezerek, ‘s végre milliók, hogy végre messze országokra elhallott egy egész nemzet áldozati készségének harsány szava, ‘s mondának: „úgy lesz Sz. Atya! mint kívánod.”

„Nem sokat kívánok – csak azt, hogy ne legyen ezután Írlandban honfi és honleány, ki többé a’ pálinkát – ezen nemzeti veszélyt sem édesítve, sem édesítlően ajkaival illesse, ‘s meglássátok ezerén visszanyerendik elvesztett egészségüket, a’ családok békéje biztosabb lesz, a’ házigazda örömmel tapasztalandja, hogy kiadásai ‘s költségei kevesednek, hogy az ország erkölcsi ereje ‘s vagyonsága nőttön fog növekedni, a’ bűnök száma csak hamar le fog apadni, ‘s nyomorult Írland jóllétének is eljőnek rég-óhajtott napjai.”

Csak hamar ezen beszédek után nyilvánosan kiütötte Máté atya Írlandban a’ mértékletességi egyesületek lobogóját – hadat izent az országbeli legkártékonyabb ellenség a’ pálinka ellen, és 1838 ban, a’ fölszólítás után három hónappal 5000, 1840 b. egy millió, 1843 elején pedig öt millió lelket számlált a’ magasztos lelkületű emberbarát a’ mértékletesség elláthatlan hosszú soraiban, kik erős és szilárd elhatározással keblökben így szóltak: „be-

csületünkre fogadjuk ‘s Istent hívjuk fogadásunk bizonyságául, hogy mi, semmi névvel nevezhető pálinkát nem iszunk.” De éljen – háromszorosan éljen a’ Szent Atya, ki egy egész nemzetet kiszabadíta a’ pálinka ‘s vele járó bűnök fogságából!

Dicséritek a’ derék barátot, ki egy egész nemzetet az erények elhagyott ösvényére visszavezérel? bizony megérdemli. De én dicsérem a’ nemzetet, melly jobb-létre intő angyalának szavát megértvén, az erős akarat törhetlen védfalai közé sánczóla magát, ‘s csupa erkölcsi fegyverekkel az európai társaságok közönségesen eláradt ellenségét, – a’ pálinka-ital nemtelen szenvedélyét – győzé le.

2. *Írland es Erdély.*

Írlandról vessük Erdély hazánkra szemeinket» Azt mondja a’ példabeszéd: „minden hasonlítás gyűlöletes.” Én pedig azt mondom: „egy nemzet magát csak úgy ismerheti, ha állodalmi viszonyait, vagyoni, szorgalmi ‘s erkölcsi állását másokéival összeméri.” Ez által napfény-tisztaságra jövend: ha valljon jobban vagy rosszabbul áll dolgunk mint másoknak. Egy neme fog el a’ félelemnek, ha Erdély hazánkat más országokkal össze akarom hasonlítani; de azért rajta barátim! ne féljünk a’ tükörbe tekinteni, ha szinte az saját rútságunkat látatná is. Ki a’ tükörbe mer nézni, lesz annak ere-

je talán a' hozzá-ragadott foltokat letisztogatni. Írland, hogy más országok említését későbbre hagyjam, egy tükör, melly azt mutatja, hogy az embernek csak akarni kell, és az akarat csodákat fog művelni, mellynek látására elbámul a' világ. Mit mutat még a' tükör? Írland szegény; hisz Erdély is szegény. Írland lakosainak nagy része koldus, melly nem tudja mivel enyhítendi 24 óráig is éhségét: hisz Erdély nagy részint olly nyomorultakbői áll, kiket csak egy mostoha év már tönkre juttathat. – És nézzetek szét e' honban, s' városokon, falukon, országutakon, vásárokon nem találkoztok-e minden nyomon szánakozásra méltó szegénységgel, az aljassággal ezer alakokban, 's a' nyilvános és titkos bűnöknek nemeivel, mellyeket törvényeknek korlátozni nincs hatalmában, 's nagy részit az Isten látja 's bünteti meg.

Ki szabhat – például – határt a' vesztegetőnek, bujának, korhelynek, részegesnek? Micsoda törvény tilthatja el a' szenvedélyt, hogy a' pálinka-italba ne fulassza bé egészségét, családjá jólétét, boldogságát, beesületét 's maradékának testi lelki egészségét? Nem barátim! a' legüdvösebb törvények sem terjedhetnek ennyire. Egyedül nevelés, 's az emberi jobb érzésre, a' becsület szegletkövére alapított egyesületek segíthetnek sok bajon, mellynek pedig orvoslásától vajmi sok függ az egész társaság boldogságára nézve. Öt év előtt Írlandban a' szegénység vetekedett az aljassággal; ma; millió

ember él, ki az aljasságot erkölcsi erővel legyőzni elhatározta; millió ember tekint Istenhez, azon érzetben, hogy az Istentől beléoltott erkölcsi érzést a' maga nemesítésére kívánja használni; millió ember tett fogadalmat, hogy józanul fog ezentúl élni, 's messze elkerülendi mi távolról is a' vétekre visszacsábíthatná.

A' körülmények hasonlóképpen e' tekintetben a' két ország közt, mert aligha lesz ország Európában, melly a' pálinka-italba Erdélyt megelőzze. Ne csaljuk meg magunkat; a' ki maga magának köti bé szemeit, bizonyosan elzárta a' jobbulás útját. Ne csaljuk meg magunkat, 's mondjuk ki minden bevezetés nélkül: Erdély szegénységének, nyomorának 's ezzel elválthatatlanul járó bűneinek egyik fő oka: a' pálinka-ital. Gazdag és szegény, nagy és kicsiny, úr és szolga, polgár és katona, öregek és ifjak, apák anyák, gyermekek, fiak és leányok különbség nélkül isszák a' pálinkát. Az előkelők különféle nevek alatt, 's mint az egykori patikárius a' mérget aranyos pilulákba, labdacokba téve, különféle – szemnek és ínynek csiklandós – színezetekkel ellátva, reggel délbe és délután, estve és éjszaka isszák a' pálinkát. A' szegényebb sorsú tisztán és megvesztegetve-dolgos- és innepnapokon meg-nem-szűnőleg issza, itatja dolgosaival, cselédjeivel, feleségével, gyermekeivel, vendégeivel. A' magyar, a' székely és a' szász, 's az országnak minden lakosa, élet-szük-

ségei közé számítja; a' természető eladja gabonáját érette, vagy maga égeti belőle, a' szőlő-míves hegyeink jeles borát elvesztegeti, 's érette az égett-bort pálinkát issza. De mit mondjak, hisz magatok tudjátok – eshetik-é ezen országban házasság, keresztelés, temetés, tor, ház- vagy templom-szentelés, polgári vagy keresztényi ünnepély, héti vagy országos vásár, utazás vagy otthon-ülés pálinka nélkül. Nem lehet bizony még csak gondolni is egy viszonyt, mellyből előbb vagy hátrább a' pálinka kimaradna. Ha gyermek születik a' háznál, igen sokszor előbb az apa, azután a' beteg anya, végre a' komák 's keresztelő pap kezében rendre jár a' pálinka, vagy rozsólis, 's nem egy példa van, hogy a' komák nem tudják: fiút vagy leányt keresztelt, 's az esketésnél a' bizonyságok nem tudják: kiket esketett ösze a' tiszteletes. Emlékezzetek a' falusi-'s más ítélő-székekre, pálinkánál határoznak, pálinkánál foganszik meg 's hajtatik végre a' bölcs ítélet. És a' pálinka minden szomorú következtésire, a' feldúlt háziboldogság, a' tönkre-jutott gazdaság, az erkölcsi elsülyedés ezer meg ezer eseteire emlékezzetek vissza barátim! és bizony kénytelenek lesztek azt mondani: Erdély szegénységének, nyomorának, 's ezzel együtt-járó bűneinek fő oka: a' pálinka-ital.

A' babonás ember, ha azt hitette el magával: „ördög van a' háznál” kifüstöli azt a' gazda, ha rajta-kapja a' tolvajt, elfogja 's átadja a' törvény-

hatóságnak. – Imé barátim! földi szerencsétek ‘s boldogságtok híres neves tolvaja, ördöge a’ pálinka, kezeitekben van, és csak töletek függ kimondani ‘s végre is hajtani felette a’ halálos ítéletet. Hány ország van ma már a’ világon, hol hasonlót cselekedtek, ‘s cselekesznek naponkint! Amerika, Írland, ‘s maga a’ vén Anglia, Porosz, Svéd, Hannovera országok – az emberi nemzet ellenségének nyilvánították a’ pálinkát, ‘s mindenütt ezerek, és milliók léptek ellene szövetségbe. Erdély felett is kártékony hatalmat gyakorol ezen méreg, fiainak és leányainak épen életgyökerét vesztegetvén meg, és mi erdélyiek ne bírnánk-é lelki erővel elismerni a’ jót, a’ mint mások is elismerték, és követésére indulni e’ dicső példáknak, a’ mint azokban már sokan messze haladtak. Hát nem kívánunk-é magunknak testi lelki egészséget? ‘S ha igen, nem bírnók-é mi is felfogni, hogy az egészségnek főfeltétele a’ józanság, az erkölcsnek pedig: a’ vétkes szenvedélyek legyőzése; hát a’ Szentírásnak ama parancsa: „józanul és szentül éljete” – nem azon idvezítő parancsa-é, kinek hitét ‘s tudományát vallani boldogságunknak tartjuk; a’ példák ereje lehetetlen hogy rátok nézve elveszen.

Tudjátok, hogy egy cserfa teljes kinövésére 40-50 sőt 100 év is kívántatik. Az emberi nemzet gyümölcsös kertébe nem volt egy mag is plántálva emberi kéz és ész által, melly; 10 rövid évek folyama alatt akkora erőre ‘s szépségre nő-

vekedett, 's olly nemes gyümölcsöket termett volna, mint a' mértékletesség szép élőfája. Csak ezen körülmény is mutatja, hogy e' világ megért a' pálinka elleni felkelésre, hogy az emberi társaság boldogsága és pálinka-ital összeférhetetlen dolgok; végre hogy a' pálinka-ital ellen föllépni, azt eredetének 's következéseinek kártékonyságában megismertetni, 's ellene egyesülésre szólítani fel mindent, ki hazája javát szívéen viseli, a' honpolgárnak egyik legsürgetőbb kötelessége.

Míg lelkiismeretes meggyőződésünk szerint ezen értelemben föllépnénk, tudnotok kell még sok egyet-mást a' pálinkáról.

3. *Történeti vázlatok,*

A' történetírás fentartotta nevét annak, ki a' puskaport, 's annak is, ki a' pálinkát feltalálta. Az emberi nemzet nem sok köszönettel, hálával semmi esetre sem tartozik egyiknek is. Mindenik találmány, sok kárt – hasznot keveset hajtott be. Az egyikkel a' bőszerű indulatú gyorsan kioltja érzetét embertársának, a' másik a' sokkal veszélyesebb – a' pálinka által, önmagának 's családjának lesz az ember lassú gyilkosa. A' keresztény számlálás szerint az ezredik esztendő körül találta fel egy R h á z e s nevű persa orvos a' p á l i n k a f ő z é s t, vagy mai szokás szerint: s z e s z g y á r t á s t. Senki sem tudta még akkor, mire használja, – 's épen azért nevezték alco-

holnak, melly magyarul arczfestéket teszen. Legelőbb pofáikat pirosíták vele a' hiúk, 's tetszvágyók, mint ma is sokan tesznek, kik egyéb tulajdonok hiányában, avvagy csak arczuk színével kivannak kitűnni. De hogy italképen használják – senkinek sem jutott eszébe. Megismervén pedig, hogy nem a' természetes italok, sőt épen ellenkezőleg a' mérgek közé tartozik, azt orvosi szerűi kezdték ajánlani. Tudnotok kell ugyan is, hogy sok betegségben gyógyerővel bír az, mi egészséges korunkban ártalmunkra van; innen van az, hogy a' gyógyszerházakból külön nemű betegségek ellen, egyszer-máskor, bizonyos adagokban, sokféle mérget adnak orvosi rendeletek után.

Sok ideig titokban tartatott a' szeszgyártás módja. Legelőbb az olasz kereskedők ismertették meg gyártása módját Európával a' 14 században, ők adták neki az aqua vitae nevet alkalmasint azon okból, mivel az életerőket felizgatja 's felmagasztalja, így az arabsok, spanyol, portugál és francia országokban, az olaszok majd az ausztriai tartományokban, 's velők szomszédos országokban sebessen elterjesztették, 's ezen az úton a' két magyar haza is megismerkedett a' pálinkával. Már a' 16 században egész ángolhonban el volt terjedve, 's a' magyarországi bányákban a' munkásokat, naponkint két három ízben, hogy annál vígabban dolgozzanak felpálinkázták. Ugyanezen korban, a' francziák a' szőlő-trébelyt kifőzik, 's a belőle nyert szeszt szeszletlenebb boraik javítására

használják, az imígy nyert szeszt égettbornak nevezik. Csak hamar a' rozból 's más gabona nemekből kitudták az égető szeszt venni; végre a' gyümölcsök 's kerti vetemények körüi is kísérletek tétettek. S kitalálva lón a' nagy mesterség: hogy minden czukor tartalommal bíró növény, vagy annak gyümölcse – több kevesebb mennyiségű – szeszt ad a' gyárosnak. így lettek a' gabona, szilva, törköly, burgonya-pálinka, rum, arra c, coign ac, 's kitudná előszámlálni a' pálinkának számtalan nemeit, melyeket a' leleményes ész maga romlására feltalált.

A' 17-ik század végén, és a' 18-ik első felében már nem mint orvosi szer, hanem mint népi-ital jelenik meg. Már ekkor olly kártékony hatást gyakorolt a' nép minden osztályaira, főleg ángolhonban, 's Németországban, hogy magok a' királyok 's fejedelmek megrettennek tőle, 's több rendbe törvényeket adnak ki, hogy a' naponkint terjedő pálinkavésznek gátot vessenek.

1695-ben az egybegyűlt hannóvériai rendek nem a' mértéktelen, hanem átaljában a' pálinka-ital ellen kelnek ki, a' midőn a' kormányhoz a' következő tartalmú kérést intézik: a' pálinkafőzés 's áru-lás erdeinket kipurisztítja, a' kenyeret a' jámbor földmíves szájából kiveszi, pénzét csalja ki az egygyű embernek, a' külső és belső gazdaságot háttérbe szorítja, 's a' vele-élők eszöket és egészségöket

temetik el ‘s a’ t. ezen okoknál fogva, a’ pálinkafőzést ‘s árulást – merőben eltöröltetni kérjük.” ‘s a’ t.

1718-ban első Fridrik Vilmos porosz király ezt rendek’: rendeljük és parancsoljuk ezennel, hogy ha valaki valamely főben-járó bünt követ el, nem szolgálhat mentségül azon körülmény, hogy a’ tetet részegen vagy mámorosan követte el, sőt a’ részegség neveli a’ bűnösséget elannyira, hogy ha valaki részegen elkövetett hibáért fogsággal, vagy pénz-bírsággal marasztatik el, kétszeresen fog lakolni, – egyszer az elkövetett bűnért, másodszor a’ részegségért.

II. György hannovéri király, a’ pálinka mértéktelen ivóját 1). úgy nézte, mint akármellyik gonosztevőt, ‘s utczaseprésre ‘s börtönre ítélte. 2.) parancsul volt adva, hogy a’ részeg ember a’ hol találtatik elfogattassék, és börtönbe zárattassék.

II. Fridrik – a’ halhatatlan emlékéü porosz király, testörző katonáinak keményen tiltotta a’ pálinka-italt. Egy kereskedő társaság Berlinben, egykor szabadságot kért a’ királytól szeszgyár állítására\$ a’ király saját kezeivel ezt írta a’ kérésvélre: „Ördög vigyen kérelmestől, bár azt a’ mérges csúnya dolgot soha fel ne találták volna, ‘s bár senki se vetemednék arra, hogy a’ pálinkát megigya.

Több ezekhez hasonló felszólalások daczára,

nőttön nőtt ‘s terjedett a’ pálinka-ital az egész mívelt világon szét, hatalmasabb léptekkel mint a’ cholera, és veszélyesb nyomokat hagyva, mint akár-melley ragadvány. Papi szónoklatok, az ital ártalmas voltáról irt könyvek, intések a’ kormányok, emberbarátok, orvosok résziről, pusztában elhangzó szózatok voltak. A’ pálinka és a’ szeszgyárok naponkint szaporodtak, ‘s az ivók száma végetlenül megsokasodott, ‘s minél többen ostromolták a’ veszedelmes szokást: egyfelől annál többet ittak, másfelől, ha emberbarátok a’ vallás és erkölcs nevében intő vagy kérő szót emeltek, a’ pálinkabarátok azzal feleltek, hogy újabb meg újabb czégéreket ütöttek, ‘s ki eddig józan vala, belésodortatott a’ pálinka-ivásba. így elharapózva, ‘s minden társasági osztályokat hatalmába ejtve uralkodott a’ múlt század végével, ‘s a’ jelennek első felében, a’ mívelt világnak minden országaiban, – Európában, Ázsiában Afrikában és Amerikában éjszaktól délig ‘s kelettől nyugotig. És a’ szegénység, az erkölcsi veszélyek egész sáska serege – ellepte miatta a’ világot.

4. *Mozgalmak.*

„A’ hol a’ veszély legnagyobb, ott van legközelebb az isteni segedelem.” Ezen lélekemelő igazság a’ pálinka-ügyben is feltűnt az emberek fiainak. Az egész földön elterjedi pálinkavész, mindenütt megrongálta ‘s megzavarta a’ házi és polgári békességet, aláásott mint a’ robaj nélküli

örvény a' közboldogságnak, 's ezerek erkölcsének lett temetője. A' pusztító ár legkegyetlenebbül rombolt Amerikában, azon országban, melyet a' szép emlékezetű Farkas Sándor munkájából, mi is ismerünk. Közel;0 millió veder pálinkát emésztett meg 1813 körüi évenként az éjszak-amerikai országok 12 millió népessége, 's így – még a' csecszopó gyermekeket sem véve ki – évenként, egy személyre szinte 2 és fél veder pálinka esett, vagy ha az asszonyokat 's gyermekeket kivesszük, 7 és fél veder esett egy egyénre; mi volt a' következés? felelet: az ország egészségi állapotja megromlott, az örültek házában levő szerencsétlenek legalább fele-része pálinka-ital miatt jutott oda a' szegények két-harmada pálinka-ital miatt vette a' koldusbotot kezébe, az országba 300,000 olv. háromszáz ezer elvetemedett részegesek csatangoltak gyalázatjára családjuk- 's hazájuknak; nálunk Erdélyben, a' népességi arányhoz képest, szinte szép szám kerülne ki;) korhelység, kártya, elfajultság, hűtlenség, tolvajság, rablás, gyilkosság napi-renden voltak, 's ezen bűnöknek nagy részit pálinka miatt követték el.* Illyen állapotba süllyedett volt le a' pálinka

- *) Egy Johnson nevű bérinas sokáig fenekedett aszszonya élete ellen, – háromszor lépett úrnéja szobájába azon elhatározott szándékkal, hogy azt meggyilkolja – 's mind-annyiszor feltámadt lelkiismerete visszatartóztatta a' felemelt kést. Negyedik-szer a' közelebbi korcsmába – egy két üveg pálinkát ivott, hogy bátorságot kapjon, 's ekkor hideg vérrel végre is hajtotta a' gyilkosságot.

a' földkerekségének egyik legszebb? legszabadabb országa.

Ekkor (1813) Bostonban az egyesült országok egyik városában, hazájok javáért buzgó férfiak a' köz veszély meggátlására egyesületet alkották ezen név alatt: „egyesület a' mértékletlenség kiirtására.” Az egyesület tágjának kötelezni kellett magát, hogy csak mértékletesen fogja inni a' pálinkát. Nyilvános helyekről szónokok kezdtek a' pálinkaital ellen mennydörögni, könyveket írták ellene, 's terjesztettek el ezernyi-ezer példányokban ingyen vagy felette olcsón, és mégis a' rász nem hogy kisebült volna, sőt öregbedett. Természetes dolog, hogy ilyen egyesület célra nem vezethetett; – mert:

1) Ha a' pálinkaital meg van bizonyos mértékben engedve, ezen mértéket kiszabni bajos, sőt lehetetlen; Az ács, kovács, kőműves többet kivan mint a' szabó, a' meglett férfiú többet mint az ifjú; az utazó, zordon időben munkálódó, többet mint az otthon ülő. 's azt. Mindenki azt tartotta, hogy a' mit ő megiszik, az mértékletes ivás, 's minden a' réginél maradt,

2) Az történt, hogy az egyesület megengedvén a' mértékletes ivást: az egyesület maga előmozdította a' pálinka-italt, sokan, kik azelőtt nem ittak pálinkát, elébb mértékletesen, azután mértéken túl is kezdték inni, 's valóságos részegessé let –

tek. Az embertől az alkalmat is el kell távoztatni, bogy kísértetbe ne essen. A' kik kísértések 's csábok közt akarják az embert nevelni, nem ismerik az emberi természetet. A' jó hadvezér nem viszen ujonczokat a' háború tüzébe; megvárja, míg katonái oda fejtik erejüket 's képességüket, hogy a' megtámadás ostromát kiállhassák.

3) A* pálinkafőzést még jobban kiterjesztette – a' pálinka olcsóbb lett, többen ihatták, itták is, 's így a' közromlás kútfejei nem záratván el, az eredmények ugyan azok maradtak.

Más eszközökről kellett tehát gondoskodni. 1822 ben egy Humphrey nevű pap állott elé, 's eze- ket prédikálotta a' templomban 's más nyilvános helyeken: „Barátim! a' czél mi után indultatok szent, 's bizony becsületére válik szíveteknek: de az út, mellyen hozzá akartok jutni, tévút, még messzebb vetènd attól, és eszeteknek bizony nem válik dicsőségére. Ímé a' rossz a' nép életébe 's szokásai- ba belenöve, mint a' tengerek sziklafala mozdu- latlanul áll – nem hogy fölemeltétek, még mélyebb- re sülyesztettétek azt. Ha a' dühös állattól menekül- ni akartok, nem szívjátok mérgét cseppenkint vé- retetekbe, nem tápláljátok azt kenyérral, szállásadás- sal, hanem kiirtjátok – tűzzel vassal kipusztítjátok, „'s még testét is megégetitek. Az emberi társaság- ra nézve illy iszonyú mérgű állat a' pálinka. Ha kártékonyságától meg akarjátok óvni a' testet és

a' lelket, irtó háborút kezdjeteK ellene – azaz: épen ne igyátok. Csak egy ilyen átalános mértékleteség óvhatja meg az országot a' tovább harapózdó veszélytől.”

Ez a' beszéd, 's még a' mit hasonló gondolkozásnak mondani nem sajnáltak, nem rettegetek – felnyitotta az emberek szemeit. Mi se kellett egyéb csak hogy akarják látni az előttük levő igazságot – íiem látni azt lehetetlen volt.

1826-ik év febr. 13-ik napja volt az emberi nemzet történeteiben azon nevezetes nap, mikor az eddigi kísérletek sikeretlenségén okulván, egy lelkes férfiakból álló egyesület azon elvet monda ki: „a' pálinkaital ártalmas, tehát merőben le kell italáról mondani;” nincs hatalmunkban sem gyártását sem a' vele-élést meggátolni, de hogy italáról merőben és végkép lemondjunk, ez igen is tőlünk függ.” És így szólván az egyesűit országok színe előtt, a' legelső * – mértékletességi egyesületet

*) Mértékletességi, és pálinkát- épen- nem-ivó egyesület – egyező jelentésű szavak: mert mértékletesnek azt mondjuk, a' ki megengedett dolgokból nem sokat fordít hasznára, a' tilalmasokkal pedig épen nem él. Ha az orvos tiltja betegétől p. o. a' zöld ugorkát, és az egyet kettőt azon gondolattal, hogy az nem sok – mégis megeszik, bizonyyára mértékletlen. A' pálinkában levő szesz átalánosan méreg lévén az emberi testre nézve, azt bár milly kicsiny adagban használni, kötelesség elleni dolog.

alakítottak nyilváníták, 's a' térítés nagy munkájához hozzá kezdettek.

És ekkor előállottak a' különféle érdekek, mindenik a' maga módja szerint, fölfegyverkezve. Az az emberi dolgok közsorsa, hogy minden kezdeménynek, új vállalatnak, bármilly üdvös legyen is, ellenei támadjanak. Amerikában is úgy történt. Fel emelte fejét az előítélet szörnyetege, és így szólott s „pálinka nélkül meg nem élhetünk, bizony világ vége lesz, ha az új tudomány lábra kap.” Eljöttek a' szeszgyártók, a' gabonakereskedők, a' marhahizlalók, a' korcsmárosok iszonyú számmal, 's mint szokott lenni iszonyúbb szájjal és lármával, és kiáltották: „jaj nekünk és jaj országunknak! éhkel veszünk el, ha az ipar ezen ága meg fog szűnni – de elébb vesszen ki pálinkát nem iszik.” És eljöttek a' korhelyek, a' részegesek, a' nyalánkok, kik punchot, rozsólist rumot, arracot, szilva- kolompér- és gabona-pálinkát isznak, némelylek napjában háromszor, mások tizenháromszor, és mások reggeltől épen estvig – és mondának: „ki parancsol nekünk, hogy azt ne tegyük a' mi szemünknek és szánkunk tetszik, mi szabad emberek s' világ legszabadabb országának szabad polgárai, (mintha mondanák; – magyar nemesek –) vagyunk, mi nem tőrünk semmi névvel nevezhető zsarnokságot, mi iszunk és fizetünk, és nem fizetünk mégis iszunk pálinkát – 's a' mi tetszeni fog, éljen a' szabadság.” Eljöttek végre a' rágalmazók, és a'

gúny, 's a' csípős elméskedés golyóival kezdek ostromolni az emberiség nemes lelkű barátit, és nem mondák csak suttogák: „szép dolog, csak-hogy nem tiszta szándékuk; jó jó biz a – csak-hogy 's az”

Ennyi méltatlan megtámadtatás, ostromlás mellett is a' pálinkáról merőben lemondó – mi egy szóval mérsékleti egyesületeknek nevezendjük – egyesületek naponkint szaporodtak. Az ostrom még elszántabbakká tette a' harc-z-fiait. Es lassankint kezdettek gyűlni a' pártfogók – a' barátok, új vezérek támadtak, kik új sergeket vezettek a' közös ellenség ellen. És haladt a' nagy munka – minden erőszak nélkül, egyedül a' szelíd szó és a' meggyőződés fegyvereit használván, mellyeknek elvégre – mint egyebekben is – 'meghajlott a' gúnyolódok, irigyek, elfogultak, korhelyek és szeszgyártók nagy serege. – Minő okok eszközölték a' nagy változást, egyik amerikai város mérsékleti egyesülete elnökének szavaiból tüstént meghalljuk.

5. Az egyesületi elnök beszéde.

Ezen beszédet avagy csak azért is szükséges ezen cikk soraiba iktatni, mert több kevesebb árnyéklattal, majd minden egyesületi szónoklatok az itt előadandók ismétlései, de szükséges azért is, mert az erdélyi olvasót is könnyen meggyőzhetik mindazokról, miről ha az úgynek lelkes, kitartó ba-

rátai akadnak, ('s adja Isten, hogy minél többen akadjanak,) elébb utóbb a' valódi emberbarátnak nálunk is meg kell győződni.

„Barátim! Így kezdte beszélni az egyesületi elnök, ellenség előtt állunk, nem fegyveres tábor, nem villogó éredek, nem ostromló ágyúk tüze előtt állunk, 's ezen ellenség nemzetünk ezreibe gyökerezett azon előítélet: hogy a' pálinka nemcsak a' természetes italok sorába tartozik, hanem még e' felett hasznos is. Ezen előítélet kiirtására egyesültünk, „s öltöttük fel az erős akarat gyémánt paizsát; melly ka kitűréssel 's Istenbe vetett bizodalommal párosult, soha se vesztette el az ütközetet. Sokan lesznek, kik minket e' honban 's ezen kívül veszélyes újítóknak, sokan a' jobbak közül, kik szeretetre-méltó ábrándozóknak fognak tartani. Mindkét rendbeliek véleményét ezennel visszautasítom, 's mint lelkemnek tiszta meggyőződését mondom ki, hogy nem újítási viszketeg, nem is költői ábránd az, melly minket egyesített, hanem a' legszentebb ügy: hazánk szeretete, 's azon hő kívánat, hogy ezer meg ezer polgártársainkat az örvényből, melly egészségöket, éltöket, földi 's mennyei boldogságukat veszéllyel fenyegeti kimentjük; ezen örvény a' pálinka örvénye. Nem akarom, hogy figyelmeteket észbeli okok elősorolásával fáraszam, az életet akarom felmutatni néktek, hitel- és adatokkal akarom bebizonyítani állításom valóságát, 's aztán rátok bízom a' követke-

zések kigondolását, ‘s a’ kegyelem Istenére, hogy az elhatározást bennetek végrehajtsa.

„Veszély esnek mondom a’ pálinkát hazánkra, benne minden egyénre, mert;

„1). Mind az egészségnek, mind az életnek alá ás. Bostonban 75, és Cincinnati városban 45 orvos írta alá a’ következő véleményyt: nincs eset, mellyben a’ pálinka az ép egészséges testnek hasznára váljon, ellenben gyakori oka a’ betegségnek, sőt a’ halálnak is. Egy rendkívüli inger, mellynek itala, természet elleni mozgásba hozza az idegrendszert úgy dolgozik – ront a’ testben, mint minden ingerlő ‘s égető mérgek, olly nyavalyákat származtatván, mellyek különben elmaradtak volna; az életet környező veszélyek közt egy sincs, melly sebessebben és olly észrevétlenül feldolgozná az életerőket, ‘s a’ test fölbomlását inkább siettetné, mint a’ pálinka.

„2). A’ szellemi erőket is lassankint elsilányítja, – a’ tapasztalás számos példákat mutat fel, hogy a’ pálinka-ital miatt az ész eltompul ‘s némely esetekben minden fogékonyságát elveszti. Egy részeg korában meghalt ember koponyája felbontatván, a’ bonczoló orvos az agyvelőt a’ vizes vértől ellepve találta, a’ vér pálinka szagú volt, ‘s gyertyához tartatván, tüstént lángot vetett. 1830-ban az Amerikában levő örült-házakban 84 örült

közül, saját családai vallomása szerint, 392 vesztette el eszét pálinka miatt» Írland fővárosában Dublinban levő 286 örültek közül felénél több jutott pálinka miatt az örültek-házába, de:

3). Elborzadnak önök érdeemes egyesületi tagok, – folytatá a' szónok – ha felszámolom a' vétkeknek azon hosszú sorozatát, mellyek a' pálinkaital miatt származnak; mert az a' természete a' pálinkának, hogy a' nyugodt és hideg megfontolás határain kívül teszi az embert, gonosz kívánásokat ébreszt, mellyek megtörik az akarat erejét; a' részegeseknél kihál az erkölcsi érzés, 's vele az erény legbiztosb őrangyalát veszti el, Hetekbe és hónapokra lenne szükségem, hogy csak egy részét is elősorolhassam azon bűnöknek, mellyek a' pálinkaitalból eredtek. Pálinkaivók, legkönnyebben megszegik a' törvényeket, engedetlenekké lesznek a' felsőbbséghez; garáznák, verekedők, gorombák nőikhez, gyermekeikhez; korhelységre, kártyára, hamis játéokra, csalásra, lopásra, gyújtogásra vetemednek. De hallják csak önök a' leg híresb amerikai tömlöczök hivatalos jelentéseit.

„A' jelentés így szól: A' felügyeletem alatti „börtönben jelenleg 647 rab közül 467 ital következésébe elkövetett bűnök miatt záratott el. Ezek közül ismét 346 épen részeg volt midőn a' bünt végrehajtá.

„B. így hangzik: 1833-ban 2,322 rab adattott felügyeletem alá; a' rabok addigi életmódjuk után tett vizsgálatok nyomán $\frac{8}{10}$ része, tehát mintegy 1,856 bűnös – pálinka-ivónak találtattott.

„C így szól: Azon raboknak, kik főbejáró bűnök miatt börtönöztettek bé fele része részeges. A' közcsend-háborítás miatt, kik ide kerültek, kevés kivétellel: majd mind részeg korokban bűnhődtek. Az adósság miatt fogságot szenvedőknek $\frac{2}{3}$ hasonlólag iszákos volt.

„D. végre így beszél: Ha gyilkosság adja „elé magát, rendszerint vagy a' gyilkos vagy a' meggyilkoltatott, vagy mind a' kettő pálinkaivó; különösen a' gyilkos ritkán vagy soha se viszi véghez a' borzasztó bünt másképp mint részeg fővel. Közép-számmal mintegy 200 gyilkosság történik országunkban évenként, 's ezek közt alig van eset, menynél a' pálinka ne vigye a' főfő-szerepet.

„Hol az ember, hol a' honbarát, ki ne borzadna, olvasván vagy hallván ezeket. 'S nem szabad-é következtetni a' hallottakból azon eredményt, hogy a' leggonoszabb bűnöknek vagy egyedüli kútfeje, vagy legalább közvetlen oka a' pálinka. Es most kérdem önöktől nemes barátim! ki ne érezné magát ennyi adatok után, de a' mellyékhez ezeket ragaszthatunk – fölhíva, hogy a' józanság barátival kezét fogva, minden erejét a' veszély for-

rásának bédugására fordítsa, ki tagadhatná konzulunk, hogy a' pálinka ellen egyesületeket alkotni, hazánk és az emberi nemzet iránti kötelességünk?

4), A' betegségek, örülség és bűnök mellett van a' pálinka-italnak egy szomorú arcú szü-löttje – 's ezt szegénységnek nevezik. Nemcsak a' kicsapongó iszákosság, de határok közt éldelt pálinka-ital is, fölemésztí a' vagyont, 's azután nyomort idéz elő. De azt mondják ők: hisz naponkint csak egy garast költök pálinkára 's az nem vesztegetés:" ej ej barátocskám! garasokból lesz a' forint, ha naponkint csak egy garast kőí – tesz pálinkára, a' mit bizony kötve hiszek, egy évre 365 garas esik, a' mi 3 és fél tallért (18 f. 15 krt.) teszen. 'S ha csak négyen öten adtok naponkint egy egy garast a' háztól, éven át szép summa pénzt hánytatok ki a' legjobb esetben is több kárral, mint nyereséggel. Aztán azt is kérdem: ha ki jut nektek a' pálinkára-való, a' sokkal fontosabb tartozások, a' mivel p. o. az országnak, egyháznak, az iskola-tanítónak, 's. a' t. tartoztok, valljon kijutnak-é? E' részben is szolgálhatok adatokkal: tudjátok, milly roppant sum-mákat fizetünk mi szegényeink tartására? 's kik a' mi szegényeink? nagyobbára olyanok kik pálinka-ital miatt jutottak koldusbotra. Milliókat ád az ország a' szegények élelmére; ezt nevezem én aztán azon adónak, mit a' becsületes ember azért

fizet, hogy a' gazember pálinkáért mindenét bé-
 itta. Végre:

5.) Nem hagyhatom említés nélkül azon te-
 mérdek szerencsétlenséget, balesetet, melly a' ten-
 geren, szárazföldi utasokon, gyároknál, munkások
 közt pálinka-ital miatt történik. 1834-ben egy ha-
 jócsak kevéssel azután, hogy a' sík tengerre bo-
 csátkozott a' habok martaléka lett, 's miért? talán
 szélvész érte 's rombolta szét? nem, a' hajókor-
 mányosok különben tapasztalt vízenjárók, az elin-
 dulás előtt agyon-itták magokat, 's a' magára ha-
 gyott hajó az elemek áldozata lett.

De miért említsem a' pálinka egyéb ártalmait;
 csak ennyiből meggyőződhetik akárki, hogy a' mér-
 tékletesség barátai a' legszentebb ügynek tesznek
 szolgálatot, mikor a' pálinka ellen harczra kelnek,
 azt mint az emberi társaság halált hozó veszélyt
 gyökerestől kiírtandók”.

Illyen- — 's más hason tartalmú beszédek után,
 mellyeknek legnagyobb része bizony szóról szóra
 mintha hazánk életéből lenne merítve, nem csoda,
 ha a' pálinkáról még a' pálinka-barátok is komo-
 lyabban kezdettek gondolkodni; ha minden nemesebb
 érzelmű honfiak férfias szót emeltek egy olyan el-
 lenség ellen, melly a' haza szívéen naponkint a' leg-
 érzékenyebb sebeket ejtette. Magasztos lelkesedés-
 sel hallgatták a' kötelesség intő szózatát, 's egye-

sült erővel léptek szembe a' haza közös ellenségével és Isten megsegíté őket, ők szerencsésen harczoltak.

6. Az ügy diadalma.

Nincs példa az emberi történetekben, hogy valaha úgy olly sebess léptekkel haladott volna előre, mint a' mérsékleti egyesületek ügye. A' kinek szemei voltak, látni kellett a' nagy romlást, 's a' kinek szive volt föl kelle buzdulnia a' nemes példák követésére, csak a' pálinkaivók, részegesek, szeszgyárosok, 's korcsmárosok gúnyolódtak és rágak máztak. Isten pedig megáldá az emberbarátok munkáját. 1826-ban léptek életbe az egyesületek; 1828-ban már 222, 1832-ben 4000, 1833-b. 8000, 1842-ben 15,000. pálinka elleni egyesület virágzott az egyesült országokban, 1828-b 30,000. 1832-ben;00,000,1835-ben 1,500,000blv. egy millió öt-százezer, 1839-b. 2,500,000 olv. két millió öt-százezer béírott tagokat számláltak az ámerikai egyesületek. Sőt legújabb adatokkal is szolgálhatok. 1841-ben téiben, a' londoni egyik legnépesebb mértékletességi egyesület szokott gyűlését tartotta. A' gyűlés köszönő-írást szavazott a' társaság egyik jeles tagjának, ki mint az egyesületek küldöttje, nevezetes térítéseket tett az amerikai indus törzsökök közt, 's számtalan lelket nyert meg a' mértékletességnek, Londonnak legnevezetesebb férfiai, a' köztanács tagjai, miniszterek, 's orszá-

gos követek vettek részt a' gyűlésben. Ezen alkalommal jelenté az egyesületek küldöttje hogy jelenleg Éjszak ám erikának 15,000,000 népességéből már 10,000,000 olv. tízmillió nem iszik pálinkát; és hogy a' tömlöczök 'a örültházak népességének legnagyobb része olyanokból áll, kik a' pálinkaiváshoz hívek maradtak.

És így barátim! ezer meg-ezer mesterember 's mesterlegény, földműves, béres, napszámos, bányász, halász, szekeres, tengerihajós és matróz nem iszik 1836 óta pálinkát Amerikában, hanem ha orvos rendeli azt, még pedig orvosságképen. Véresverejtékkel keresik most is kenyéroket: mégis erősek, egészségesbbek mint valaha; most is megülik a' keresztényi ünnepeket még pedig vidámabban, mint valaha, mert a' pálinka nem szentségtelenig az ünnepélyt. A' legszegényebbek, épen a' dolgozó osztálybeliek köszönnek legtöbbit az egyesületeknek; mert a' ki eddig 40-50 forintot vesztegetett el évenkint a' pálinkára, most ezen sumácskát megkíméli, 's egy kövér sertést vészen belőle, 's a' maradékkal még adóját is pótolhatja. Eddig az utazó ha egy állomásnál megállította szerkerét, betért a' korcsmába is, 's néhány garasért pálinkát ivott, épen mint nálunk Erdélyben, ritka paraszt sőt mesterember 's mesterlegény utazik egy városból vagy faluból a' másikba, hogy a' számtalan korcsmák 's vendégfogadók közül legalább minden harmadikba egy pohár pálinkára bé ne térjen.

1834-ben négyezer pálinkagyártó szüntette meg főzését, és 8,000 korcsma záratott bé. 1840-b. már 10,000 pálinkás üst, és 15,000 korcsma volt munka nélküliemért pálinkájukat senki, vagy csak az ezredik ember itta.

Eddig azt hitték az emberek, hogy kaszálni, aratni, szüretelni, kövei vagy a' bányákban érczet vágni lehetetlen, ha a' munkás naponkint 2. 3. porció pálinkát nem kap. Átlátták már a' mívelt világnak sok tartományaiban, Amerikában, angol, svéd, porosz, hannóvera-országokban, 's Némethonnak sok kisebb herczegseibeiben, hogy ezen hiedelem a' legvastagabb előítélet, ámitás volt, mellyel az emberek magokat és másokat megcsaltak. Akármennyi példát tudnék minden országból felhozni, hogy a' legterheesebb munkát, mit az emberi erő megbír, végre lehet hajtani's végre is hajtják – pálinka nélkül. – Poroszországban és Angliában sok ezerekre mena népességű bányász helységek, vashámorok vannak hol a' munkások 1839 óta egy csepp pálinkát sem isznak. Es keresetök nem hogy apadott volna, sőt épen nevededett. Így más mesteremberek, mint az asztalosok, ácsok, kőművesek, kovácsok tudnak, és pedig nagyobb sikerrel 's meggondolással tudnak dolgozni, ha nem isznak pálinkát.

A' tengeren való utazás is biztosabb lesz. Szám-talan hajók hasítják a' világtengerét minden irányban, mellyeken a' hajós tiszték 's legények mind a'

mérsékleti egyesületekhez tartoznak. Ezen hajók a' többek felett becsültetnek; mert az utas örömet megy, 's a' kereskedő örömet küldi portékáját azon hajón, mellyről tudja, hogy rajta a' józanság uralkodik, akár csendes akár zavaros idők járjanak is a' tengeren. A' hajó-biztosító egyesületek pénztárába kevesebbet kell fizetni azoknak, kik a' józanság hajóira rakják portékáikat, „s így hát gazdasági 's életbiztossági tekintetben is többet érnek a' józanság hajói, mint a' hol a' hajóskapitány 's matrózzal leisszák magokat 's eszöket. 1840-ben 2,500 hajó indult ki az amerikai partokról pálinka nélkül, holott 1830-ban még egy sem volt, melly a' legénység számára több kevesebb pálinkás hordót ne rakott volna.

Sokat használtak az egyesületek egészségi tekintetben is! Amerikának egy városa, melly 1826. évenként 5000 veder pálinkát fogyasztott, 1833-ban már csak 300-at is alig tudott elfogyasztani. Ugyan ezen városban a' halandóság 1833 körül egy-harmadával alább szállott. Jól mondják hát, hogy a' fogadósok mellett a' gyógyszerárusok, orvosok is kárt vallandanak a' mértékletességi egyesületek által, mert kevesebb szükség lesz reájok. Nem szenved tehát semmi kétséget, hogy a' mértékletességi egyesületek a' pálinkaital veszélyét lassankint kiírtandják, 's hogy ha illy lelkesedéssel terjesztetnek az egyesületek mint eddig, úgy a' pálinkakereskedők 's gyártók is azon sorsra jutandanak, mellyre ju-

tottak a' parókások, mikor a' parókák kimentek dívatból. Adja a magyarok Istene, hogy azt az örömet magyar hazánk is megérhesse!

Végtől egy igen nevezetes körülményt kell még ezen szakaszban elmondanom, mert ez fénypontja az amerikai egyesületek munkálódásának. 1826-tól fogva 1840-ig – hiteles számítások 's jegyzőkönyvi adatok szerint – az egyesületek 20,000 olv. húsz ezer elebbedt, elaljasodott részegest térítettek meg 's adtak vissza az emberi társaságnak – 's családai-
nak. Hidjétek el barátim! ez óriási munka volt, mert nem kicsiny dolog a' részegest megtéríteni. A' részeges szíve egy kőszikla, mellynél minden jó tanács, atyai intés, tanítás, a' törvények szigorátóli félelem hajótörést szenvednek. Bedugja ő füleit, ha szemrehányásokat tesz el neki, megkeményíti szívét ha javítani kívánod, 's olvasd el előtte a' szentírás 's erkölcsstan legszentebb leczkéit, meg van nála butulva az erkölcsi érzés, kiégett kebelében a' jónak gyümölcs-magva, 's mint szokták mondani á' támaszt fejed 's falra hányod a' borsót". A' tolvaj, a' házasságtörő, a' rabló, gyilkos, a' kicsapongó életű hamarabb megtérnek mint a' részeges. Emlékeztessd őtet kötelességére, mellyel becsülete, élete, 's egészsége iránt tartozik, emlékeztessd fogadalmára, mellyet Isten előtt fogadott, rajzold le előtte a' legélénkebb színekkel családjának általa okozott gyalázatát, atyjának ősz hajait, mellyeket megszegyénített, fohászokodó anyjának 's nejének siralmait, mu-

tasd meg neki eléhezett, félmeztelen, a' nyomor miatt elvetemedett gyermekeit, és mutasd meg neki az ítélet nagy napját, mikor Isten – az ő teremője előtt számot kell adnia tetteiről; és mutasd meg végre a' kárhozatot, mind semmit ér! minden ok visszapattan az ő bűnben megedződött melléről, nincs neki egyébről fogalma, egyébhez hajlama, – neki esze, szíve a' korcsma, legkedvesebb czímere a' czégér 's egy meszely pálinkáért oda ad mindent, mi szent és kedves embernek e' világon. A' mi nem sikerült a' részegség megjavítására az emberi szónak, a' vallás és az élet iskolájának, sikerüi, és sikerüit naponkint az egész világon azon egyesületeknek, mellyek lemondást kivannak; ez által új erőt' s hatályt nyújtanak a' bűnös lelkének. Semmi sem képes ugyan is az emberi szívet a' jóra annyira felbuzdítani, mint azon erkölcsi fölemelkedés érzete, hogy ő maga magát saját erővel vágta ki a' sárból, saját erővel dolgozta ki a' bűn fertőjéből.

Barátim! hazámfiai! mikor e' sorokat írom, hazánk sorsa lebeg szemem előtt – hazámfiaiért írok, – Istenre kérlek! vegyétek szívetekre szózatomat valahányszor – pedig naponkint megtörténik – valahányszor falun vagy városon ezen bűnnel találkoztok.

7. Üdvös eredmények széles e' világon.

Ha lesz – 's hiszem hogy találkozik – ki e' sorokat ámitásnak vagy nagyításnak fogja nevezni,

ne higgyetek neki barátim! Adatok vannak kezeim közt, az egész mívelt világ ítélő-széke előtt álló adatok, 's ha van ezeknek hitelességök, kész vagyok velök akárhol 's akárki előtt elő állani. De hogy ne vessék szemünkre némellyek, hogy minden amerikai 's angol bolondságot, (??) némelly ábrándozó, nyakába akar kötni a' magyarnak is, számokkal felelünk nekik; számbeli adatokkal, mellyek az európai 's Európán kívül levő egyesületek miként állásáról bizonyítanak; és tekintélyeket fogunk felhozni az ügy mellett, neveket, mellyekről csak tisztelettel szól az egész világ, vagy szólnak egyes országok. A' számokon alapuló erősségeket kétségbe-hozni ép velejű embernek még nem jutott eszébe, 's az értelmes és becsületes jellemű férfiak tekintélye, kik értenek a' dologhoz, minden időben nyomott 's nyomni is fog valamit a' meggyőződés serpenyőjében.

Nemcsak Amerikában 's nem is csak Írlandban alakultak pálinka elleni egyesületek, hanem a' világ más részeiben 's országokban is. Vegyük rendre:

a). Az egyesült országokból az angol-amerikai birtokban is kitérjedett a' mértékletesség ügye. A' szabad feketék, és az őserdőkben lakó sok indián törzsökök is számúzték a' pálinkát. Az induk pusztulását egyfelől a' pálinkának is tulajdonítják. A' 300 év előtt roppant népességgel bíró in-

dus családok ma már csak két törzsökben maradtak fenn.

Nem régiben ezen törzsökök főnöke, az angolcanadai kormányzó előtt ezen nevezetes szavakat monda: „Hajdonában nagyszámú népességünk volt, mi bírtuk Canadát, vadászat és halászat által kerestük élelmünket. De eljöttek a' fehér emberek, velünk kereskedést kezdtetek, 's megtaníták atyáinkat a' t ű z v í z italára; ezen ital szegénységet és betegséget hozott közinkbe, legderékabb férfiainkat rendre ölte, míg nemzetünk elaljasodott 's csaknem egészen kifogyott”. Most ezen indián törzsököknél 200 ezüst forint büntetés alatt tilalmaztatik a' pálinka bevitele.

b}. Ázsiában az angolbirtokban fogant meg a' mértékletesség ügye, ott minden katonai ezrednek saját egyesülete van. Afrikában hasonlóan azon tartományokban terjedett el, mellyekkel angolok vagy amerikaiak érintkeznek.

c). Európában azonban nemcsak Írland mutat fel fényes példákat, hanem a' vén Anglia is, 's benne földrészünk óriási városa London, jeles szerkezetű 's még jelesebb hatású pálinka elleni egyesületekkel bír. Londonban nevezetesen egy társaság alakúit, mellynek czélja nemcsak az európai angolországba hanem azon kívül is mindenüvé bevinni a' mértékletességi egyesületeket, hová a' föld

kerekségén angol pénz. angol kitűrés és angol ész magának befolyást eszközölhet. Jelenleg Anglia és Scotország 17 millió népességéből egy millió léleknél több tartozik a' mértékletességi egyesületekhez, – 's itt úgy mint Írlandban az egyesületeknek feje maga Victoria királynő.

d). Svédország 1842-ben 200,000 egyesületi tagot számlált. A' középponti egyesület az ország fővárosában a' király pártfogása-, és a' korona örökös elnöklete alatt munkálódik. A' kormány hatályos befolyásának lehet tulajdonítani, hogy ezen hideg égaly alatt létre-, és virágzásba jöttek az egyesületek – ennek lehet köszönni, hogy a' pálinkára sokkal nagyobb adó vettetett, hogy némelly megyékben a' pálinkát bevinni nem szabad többé, hogy egy törvény hirdettetett ki, melly szerint a' részeges neve nagy betűkkel a' templom ajtójára szegeztetik, a' lelkész könyörög érte, 's ajánlja hallgatóinak, hogy emlékezzenek meg róla imádságukban. Sokan találkoztak a' nemes svédek közül kik szeszgyáraikat bezárták, 's a' pálinkafőzésről, 's árultatásról – végkép lemondottak. – Ezt nevezem én barátim! igazi hazafi áldozatnak, kivált egy olyan országban, hol a' pálinkafőzés legbizonyosabb forrása a' jövedelemnek.

e). Oroszország németajkú tartományaiban különösen a' nők fogták fel a' mérséklet ügyét, de az ügy nem sokra haladott még. – Itt is legyen szabad

reményt táplálnunk. Biztat legalább minket azon körülmény, hogy a' midőn 1840-ben az amerikai mértékletességi társulatok egyik küldöttje Baird, az orosz czár előtt Pétervártt az egyesületek jótékonyágáról beszéllett, a' czár nemcsak méltányolta a' vállalatot, de maga részéről pártfogását is ígérte.

f). Az idvezült porosz királyt úgy lehet tekinteni, mint a' porosz mértékletességi egyesületek alkotóját. A' mostani király hasonlólag pártolja az ügyet, saját költségén nyomtatván több rendbeli iratokat, mellyeket aztán igen olcsó áron árúinak, -'s terjesztik az országban szét. 1842-ben 150,000 tagja volt a' porosz egyesületeknek.

g). Legélénkebben foly az egyesületek haladása Hannoverában, hol jelenleg egy-millió hétszáz-ezer népességből közel;0,000 lépett az egyesületekbe. A' sikernek két oka van: egyik a' kormány pártfogása, másik a' népbarátok soha el nem lankadó munkássága. — Más németországi apró tartományokban is megindult az egyesülés ügye — több vagy kevesebb szerencsével.

h). Más országairól Európának csak annyit mondhatunk, mennyit a' két testvér hazáról — semmit vagy semminél valamivel többet. Több helységeinkben tétettek ugyan próbálatok az egyesületek megalapítására, de még eddig az ügy a' kegyes

óhajtások országából nem lépett át a' valódi életbe – talán azért, mert nem a' teljes lemondásra alapították a' társulatokat, vagy tán, mert szokott szalma tüzünk hamar ellobogott. – Legyen szabad azonban hazánk részéről is megemlíteni egy nemes grófnak nagylelkű áldozatát, ki miután *SL* pálinkakorság című könyvet saját költségén kiadta, jószágaiban a' pálinkaárulást merőben betiltotta. Hasonló példák roppant eredményeket szülhetnek; addig pedig éljen a' nemes gróf!!

8. *Pálinka-méreg.*

A' lepárolás – destillatio. – által készített italoknak fő tevő része a' szesz, – spiritus – a' tudósok arabs neve után alcoholnak nevezik. A' lepárolás mestersége által a' melegség miatt különvált szeszt különválasztják és kifogják. A' szesz úgy származik, hogy bizonyos termékek forrásba hozatnak, a' forrás által pedig a' termék, gyümölcs merőben megváltozik. A' pálinka tehát nem természetes ital, hanem a' mesterség készítménye. A' forrás új anyagokat fejt ki, 's ezen anyagok egyesülvén, származik általok a' pálinka.

Csak ennyiből is láthatjátok azon állítás helytelenségét: „a' pálinka erősítő, hisz gabonából, vagy más tápláló termékekből készítettik.” Csak a' tudatlan teheti ezen ellenvetést. A' bédegesztés által forrásba jött gabona, vagy más termék eredeti

természetét merőben elveszti, valami mesterséges anyaggá változik át, mellyet kenyérnek 's akármelly eledelnek többé használni nem lehet. Mint a' rothadásba indult élőfa többé épületre, vagy a' rothadásba indult emberi test nem alkalmas többé az élhetésre: épen úgy a' forrás bizonyos rothadás nemébe viszi által a' terméket, mikor a' test táplálására már nem alkalmas. A' forrás tehát rothadása, mesterséges halála a' plántának, melly közben bizonyos veszélyes egészségtelen gőz fejlődik ki, 's ez cseppekbe kifogva – a' pálinka. Ha valaki azt mondaná, hogy a' plántákban és állatokban, azért, hogy haláluk után rothadásba jönek, 's azután bizonyos ragadó egészségtelen gőzt fejtenek ki, ép korukban is méreg rejtezett, valljon elhinnétek-é? épen olyan hitelt érdemel azok állítása, kik azt mondják, hogy a' szesz a' gabonában van, mert hiszen gabonából készítik. Miért nem fog el hát kábultság 's egy neme a' részegségnek, ha kenyérral, krumplival vagy más termékkel jóllakásig megtömiték gyomraitokat? – Igaz, hogy a' forrás után is maradnak még tápláló részek fenn, de ember táplálására nem alkalmasok többé, csak a' szarvas marha, sertés eszi meg, 's hízik is tőle. Az ember csak azt tartja meg magának az imígy elrontott gabonából, a' mi egészségét, életét összerontja = t. i. a' pálinkát.

A' szesz vagy pálinka vízvegyítés nélkül a' legerősebb, 's legélesebb ingerek közé tartozik, 's

ilyen állapotjában az orvosok a' hirtelen-ölő mérgek közé számítják. Épen azért tisztán nem is isszák azt. A' gyermeket fél kalán tiszta szesz bizonyosan megöli, értkorúaknál 3-4 kalán hasonlólag halált okozna. Itkányosoknál pedig három-négyannyi okozna halált, mert ezeknél a' megszokás miatt gyomor és érző-inak mintegy elfásválak.

Kívántok-é barátim! több bizonyításokat a' végre, hogy a' pálinkát méregnek tartásatok? Nézzetek meg egy részegest, tekintetek teste ¹s lelke állapotjára, reszkető kezeire, feldúlt ábrázatjára, szemeknek kialudt tűzére 's a' t. tegyetek mellé egy ép, józan, mértékletes embert, ha csakugyan az undorodást, 's csömört gerjesztő szagot mellette el-túrheti, 's a' legelső tekintetre elkeli hinni, hogy a' mi az ép testet 's ép lelket ennyire elundokítja, a' mi az Isten képét annyira kitörli az emberi ábrázatról, annak valami rosznak kell lenni, az nem lehet egyéb, mint a' mit mi szóval méregnek nevezünk. És megfordítva, mi a' józan ember derűit, vidám 's lélekteli arczait olly kedveltetővé teszi, az valami szép, valami követésre méltó?

Példát mondok. Egy kőműves legény fogadott társával, hogy félkupa pálinkát egy húzomban kiiszik. A' nyertes jutalma egy tallér lett volna. Igaz, hogy kiürítette egy lélekzetvélel a' félkupást; de nem vehette hasznát a' tallérnak, mert alig volt annyi

ideje, hogy társát fogadásukra emlékeztesse, görcsös vonaglások fogták el, hirtelen összerogyott 's szörnyet halt. – Egy más híres hatalmas pálinkaivó, ki nem egyszer adta pálinka-vitézségének próbáit, 's ezen ügyességéért az egész falu előtt nagy becsületben állott, egykor korcsmában azt monda pajtásainak, hogy azon estve 2. kupa pálinkát is kész meginni, ha lesz ki vegyen neki. Többen készeknek nyilatkoztak a' fizetésre, 's fogadását meg is nyerte, mert 's a' két kupa pálinkát elnyelte; de alig itta meg az utolsó poharat – az örültségnek azon nemébe esett, mellyet pálinka-örültségnek neveznek; mellyel a' világot a' pálinka ajándékozta meg; egy óra-negyed múlva halál áldozatja leve.

Említsem-é a' dobokai víg szabót, kit hasonló fogadás juttata időnap előtt koporsóba? Legyen elég az egyes példákból.

Nem tartom szükségfelettinek itt hivatkozni európai hírben álló férfiak tekintélyére, kik hírlapokban nyilatkoztak, 's nyilatkozványaikban a' pálinkát a' mérgek közé sorozzák.

1. Az egyesült országoknak három legnevezetesebb férfiai, kik az ország legmagassabb hivatalai otthon és hazájokon kívül tiszteltetve viselték, u. m. Madison, Adams és Jackson, a' pálinkáról ezen nyilatkozatot bocsátották Amerika elébe: „Egyfelől saját vizsgálat és tapasztalások,

másfelől a' leghíresebb orvosok bizonyoságtételei után meggyőződünk arról, hogy a' pálinka neműek egyáltalában nemcsak nem hasznosok, hanem a' legnagyobb mértékben ártalmasok, 's azok használásának kiküszöbölése az egészségre, erkölcsi javulásra, 's az emberi társaságnak egyetemi boldogságára a' legjótékonyabb befolyást gyakorolná. Ebbéli meggyőződésünket azon óhajtással adjuk át a' nyilvánosságának, hogy vajha hazánk minden polgárai, 's főleg ifjaink, hagynának fel ezen veszélyes itallal, nemcsak saját érdekök, de közhazánk java is sürgetőleg kívánják ezt". (Következnek az aláírások).

2. 1838-ban London városának 1,500 orvosai, 's köztök a' kir. család főorvosa – a' következő nyilatkozatot írják alá, 's hirdettetik ki minden hírlapokban: „Mi alólírtak, mint teljes meggyőződésünket nyilvánítjuk ezennel, mikép a' pálinka nemcsak szükségtelen, hanem ártalmára is van az egészségnek; nem alkalmas a' táplálásra; mindennapi itala könnyen részegségre csábít; veszélyes nyavalyákat idéz elő; más betegségnél az orvoslást nehezíti a' szegénységet, nyomort 's halált okoz 's ha az emberek italáról – az egy orvosi rendeleten kívül – lemondának, nagy szolgálatot tennének az egészség-, erkölcs- és közjólétnek.”. (Következnek az aláírások.)

3. Egy most is élő berlini orvos így ítélt: „Azon kór jelekhez képest, mellyeket a' testben

előhoz – a' mákonyhoz, öldöklő erejéhez képest az egérköhöz hasonlít a' pálinka.”

Egy más orvos végre azt mondja: „A' pálinka egy lassú méreg, melly nem egyszerre, hanem aprádonkint emésztí fel az életerőket, míg az életvilágát eloltja’.

9. Bor, ser és pálinka.

Mióta a' mértékletességi egyesületek létre jöttek, nem egyszer tétetett, – 's mintha hazámfiái részéről is hallanám – 'azon ellenvetés: „Ha van ártalmas része a' pálinkának, az nem egyéb mint a' szesz, de ilyen szesz avagy nincsen-é a' borban, serben is, avagy nem pálinka faj-é mit borszesznek nevezünk, tehát a' bort is ki kell küszöbölni az emberi társaságból, ha következetesek akartok maradni! vagy ti csak a' szegény falusi embert? a szegényebb dolgozó nép osztályt akarjátok kedves italától megfosztani, 's a' nagyoknál 's tehetősb polgároknál a' bort meghagyni.”

Barátim! ezen általatok felhozott ellenvetés első tekintettel igen is komolynak látszik, de ha közelebbről pillantunk a' dolog lényegébe, aligha fogtok neki annyi fontosságot tulajdonítani. Igaz ugyan hogy s' borban is szesz van, de a' borszesz és pálinka közt véghetetlen nagy a' különbség. Nem is említtem azt, hogy a' bor forrása természetesen megy

véghez, a' pálinka megnyerésére elkészített anyagok pedig mesterséges forrásba hozatnak.

1. A' főzés útján nyert italokban sokkal több szesz van, mint a' serben vagy borban, mellyek természetes forrásba mennek át. Vegytani vizsgálatok szerint a' ser, bor, pálinka a' szesz tartalomra nézve következő arányban állanak egymáshoz:

2.) Száz rész közönséges serben van két rész szesz.
 – – ügynevezett kétszeres serben van 4-5 rész.

b.) Száz rész közönséges borban, millyen minden megválasztó mívelet nélkül hazánkban terem van 9-7 rész szesz.

– Száz rész nemesebb borban, millyen p. o. Küüllő és Alsófejér vármegyékben 's Tasnád körül terem van 8 -10 rész szesz.

c.) Száz rész pálinkában, mint azt hazánk nagyobb részében issza a' földnépe, van 32-39 rész szesz, – a' külföldről bekerülő pálinka neműek, millyenek a' punschessentia, rum, arrak 's különbféle rozsolisok, száz részben 40-50 rész szeszt tartanak.

Ezekből nyilván-való, hogy a' ki napjára egy félfertályt számítva, egy évben elfogyaszt 10-12

veder pálinkát, az épen annyi szeszt ivott meg, mintha körül-belől 150. 160 közönséges, és 80 veder jobb féle sert, vagy 60-70 veder becsületes bort ivott volna. Bizonyos tehát az, hogy sokkal kevesebb mennyiségű pálinkában igen sokkal több szesz van, mint nagyobb mennyiségű serben vagy borban.

2. A' pálinkaneműekben a' szesz feloldva, szabad állapotban, a' természetes forrásba menő italoknál pedig lekötve, az anyaggal merőbe össze forrva jelenik meg. 'S haszinta a' szesz jelenléte a' borban serben kétségbe nem hozható tény de más nemű állományokkal össze lévén vegyítve, nem is bír azon kártékony ingerrel, melly a' pálinkába levő szabad szesznél tapasztalható. A' bor- és sernél az a' fődolog, hogy a' szőlőgerezdekből és árpából az éltető 's tápláló részeket megnyerjük, a'* pálinkánál az éltető részek a' malátában maradnak, 's a' sisak, csak a' táplálás nélküli szeszt fogja ki. Ha tehát annyira felhígítók is vízzel a' szeszt hogy a' bornál és sernél erősebb nem lenne, még is mindkettőnél ártalmasabb, mert itt a' szesz egyéb anyagoktól merőben külön van választva. Innen van aztán, hogy a' mértéktelen bor-ivók is végre pálinkához folyamodnak, mert a' bő borital miatt eltompult gyomoridegeket csak is ezen sokkal keményebb szesszel tudják folytonos ingerlésben tartani. A' kinek tetszik, 's nem restelli ezen állítás igazságát

számtalan példákon tapasztalhatja minden városban és faluban.

3. Ha valaki mértéktelen bor-itallal kívánná a' pálinka következeit előhozni, 5-8 annyi bort kellene neki naponkint elnyelni, mint a' mennyit egy elebedt részeges szokott a' pálinkából naponkint elkölteni, 's ezen körülményből is megtetszik, hogy ez sokszor a' lehetlenségek közé tartozván, a' bor miatti ártalmak nem lehetnek olly általánosak 's veszélyesek, mint a' mellyek a' pálinka által okoztatnak.

4. A' pálinkában más ártalmas anyagok is vannak, mellyek a' borban és serben nincsenek, – illyen a' kozmaolaj, (Fuselöhl,) melly köztudomás szerint méreg, ezen anyag okozza a' pálinkának visszataszító, undorító szagát is. Az újabb időben azt is felfedezték, hogy a' krumpliban kéksavany, v. kéklőgyula és sav. facidum borussicum) rejtezik, melly belőle forrás közben fejlődik ki, 's mint tudatik, egyazon mérgek közül, mellyből néhány csepp bizonyos halált okoz. Ide tartozik a' krispán is, melly a' pálinkafőzéshez megkívántató rézedényekből, az anyagoknak a' rézzel való közösülése közben elkerülhetlenül kifejlődik, a' pálinkával összevegyül, 's vele együtt a' pálinkaivók gyomrába vándorol.

Elszámláljam-é nektek a' pálinkafőzők, korcsmárosok különféle hamis és lelkiismeretlen mester-

kedéseiket, hogy ízessé, sorzóvá, habzóvá tegyék árujokat? elmondjam-é, hogy miképpen hamisítják meg a' különben is hamis, mérgezik meg a' különben is mérges italt; miképpen adnak a' szegény tudatlan falusi embernek, a' jámbor becsületes napszámosnak egy italban két mérget? Nem mondom; hisz ezeket minden tudja! Bizony bizony hidjétek el barátim! azon korsó pálinkában, mellyet minden hetivásárból nyakatokba vagy kezetökbe nemcsak magatok, hanem ártatlan gyermekeitek számára haza emeltek, több méreg – több veszedelem van, mint egy egész hordó borban, vagy egy egész válú serben. 1839-ben Némethonnak egy kis városkájában, a'¹ rendőrség 19 pálinka-korcsmát megvizsgálván, 15ben hamisított pálinkát árultak. Vajha hazánkban is megvizsgáltatnának koronkint a' pálinka árulások, melylyektől már sok helyeken, sok városokon, sok piaczon, és a' héti vásárokon undorodás nélkül még járni se lehet.

És ímé! Barátim ezek okaink, a' mellyek miatt a' pálinkát – orvosi használaton kívül – merőben kiírtandónak, a' bort és sert pedig mint erősítő, 's tápláló italokat, a' mérséklet határai közt megengedhetőnek tartjuk, 's épen azért azt mondjuk berekesztésül: „Le kell mondani a' pálinkáról, mert megmérgeíti az egészséget és az erkölcsöt, de Isten áldása a' bor, 's azért józanul és mértékletesen éljünk vele.”

10. *A' pálinka ártalmas az egészségeknek.*

Sokat panaszolunk honunk hátramaradásáról, szembe a' mívelt világ más országaival. Azt mondjuk: „hazánk mindenben hátramaradt.” Én azt mondom: „nem igaz.” Van egy európai erény – vagy jobban mondva vétek – mellyre nézve hazánk akármellyik országgal megmérkőzhetik ‘s fogadom, ha nem elsőnek, de bizonyosan utolsónak sem fog e', részben ítéltetni. Ezen erény, – de ne tréfáljunk barátim! ezen komoly dologban, – ezen vétek – a' páiinkaivás. Ha van ország a' világon, bizony Erdély az, hol egész városok csupa pálinkafőzőkből állanak, ‘s a' paptól a' harangozóig, a' bírótól az éjjeli őrig a' pálinkafőzés nemes mesterségét űzi minden, ki kezét lábát bírja. Mit várhatunk fölszólamlásunk után ez ügynek az olyan városoktól, a' paptól, a' harangozótól, a' bírótól, az éjjeli őrtől? Bizony nem sokat. – És ha van ország, hazánk az hol a' pálinkát úgy isszák mint a' vizet, hol a' részeg ember megszámlálhatatlan sokaságban terem, mint esős időben a' gomba, – hol a' hetivásárookban a' sok pálinkás hordó miatt nem látod a' vásárt, ‘s a' sok részeg-zaj miatt nem hallod a' józanok beszédét; hol ha vásáros napon utcákon, vagy országutakon járkálsz kerülöd felebarátodat, hogy dögleletes lehellete el ne undokítson, vagy beléd ne kötölőzzék, vagy tántorgása közben lábaidról le ne verjen, – hol végre a' szegény falusi népet láthatod

ketenkint, miként viszi nyakába akasztva vagy kezébe fogva a' pálinkás korsót, mellyért pénzét 's eszét a' városban hagyta, 's mikép húz még ottan ottan belőle hosszú kortyokat, hogy haza-érve jámbor feleségét 's ártatlan gyermekeit összeverje, vagy szomszédját felgyújtsa. Mutassak-é nektek példákat a' pálinkát ivó nép életéből? Nyissátok meg kérlek szemeiteket, és látni fogtok, csak igazán -'s lelkiismeretesen akarjátok látni a' mit látni kell.

A' p á l i n k a á r t a l m a s a z e g é s z s é g -
nek. A' pálinka is – mint egyéb ital – gyomrukba
megy, 's mint felette ingerlő szer a' gyomor idegeit
összeszorítván, a' vért sebesebb mozgásra készíti.
A' sebesebb mozgás meleget fejt ki, melly a' gyomor-
ból az egész életművezetre kiterjed. A' napon-
kénti ital hasonló változásokat hozván elé, a' gyomor
lassankint elveszti ingerét, eltompul, 's az emésztést
nem bírja czélszerűleg végrehajtani. Sok ember
azt hiszi: gyenge a' gyomor, 's azért egy két pohárkával
többet iszik hogy vele megerősítse. Balgatag!
nem tudja, hogy olajat önt a' tűzre, 's a' roszat,
még roszabbá teszi. így romlik el lassankint a'
gyomor, 's azon nevezetes életműszerek, melyek
közelében vannak, 's velők lassankint sínlik, 's
romlik az egész test szerkezete.

Ezen a' helyen két tévedést kell megemlíteni.
Azt mondják némellyek: egy két pohár erősíti
a' gyomrot, 's főleg ebéd után előse-

gíti a' gyomor munkásságát. Sok embert szoktatott meg ezen alaptalan vélemény a' pálinkaiváshoz, 's tett végre részegessé. Hogy annyian ragaszkodnak maiglan is ezen véleményhez, annak lehet tulajdonítani, hogy közönséges tapasztalás szerint a pálinka-ital különösen ingerli a' gyomor idegeit. De ezen mesterséggel előhozott inger után mindig bizonyos lankadtság, elgyengülés következik. Mi ezen egyszerű okoskodást tesszük ama vélemény ellenébe: t. i. vagy egészséges a' gyomor vagy nem; ha egészséges, úgy véghez-viendi ingerlő szerek, pálinka nélkül kötelességét; ha nem egészséges, úgy 's akkor orvoshoz kell folyamodni, nem pedig betegség ürügye alatt, egy ártalmas szer italával a' betegséget még nevelni.

Második balvélemény az, hogy: a' ne ezen emészthető eledetek feldolgozásában segít a' pálinka. Különösen a' zsiradékok vagy felette zsíros ételek körül hiszik, hogy a' pálinka ilyen hasznos szolgálatot tenne. Milly tévedés! a' pálinka legfőlebb ízét veri el – csípőssége 's élessége által – a' zsíros étkeknek, de azokat épen nem dolgozza fel a' gyomorban; sőt ellenkezőleg épen akadályoztatja az emésztést. Nem hallottátok-é, hogy ha valaki bizonyos állatokat megakar óvni az elrothadástól, szeszbe zárja, 's így sok évekig minden változás nélkül megmaradnak. Egy orvos egy font szalonnát pálinkába tett, 's nem hogy porhanyóvá tette volna, sőt megkeményítette. Így tesz a' pálinka a'

gyomorban levő eledelkkel is; másfelől pedig, magát a' gyomor természeti munkásságát gátolja meg, a' midőn azt a* természet elleni ingerlések által köteleessége teljesítésétől elvonja.

Legártalmasabb befolyást gyakorol a' pálinka a' vérre; 's ki ne tudná közlünk, milly fontos szerepe van a' vérnek az emberi életművezetben. Minden hiba, mit ezen fontos állomány ellen követünk el, tüstént megbosszulja magát. A' szesz azon anyagok közé tartozik, mellyeket a' test a' maga útján nem tud feldolgozni; nem tudván pedig feldolgozni, azt sem táplálni sem erősíteni nem képes. Próbát tettek egy kutyával; szeszt töltöttek t. i. a' torkába, 's 12 óra múlva megölvén, üstbe tették, 's a' rendes szesz-gyártás útján a' bele töltött szeszt újra kikapták, így az emberi test műszerei nem bírván a' szesszel, az a' vérbe megy, ezt természet elleni zavarba hozza, fölzudítja, 's vele az emberi testet egészen összejárja, „s minden véredényeket, agyvelőt, idegeket, míg vagy izzadás vagy más úton a' testből elrepül, a' nélkül, hogy annak használt volna, de azon zavar által mellyet abban okozott, minden esetre sokat ártott. Csak is azután nyugszik meg ismét a' vér, ha ezen tőle merőben idegen természetű ellenségtől megszabadult; de a' test a' rendkívüli feszítés miatt leveretett – ellankadt; az itkányos ásít, álmos, 's ha még közben dologgal volt elfoglalva, kétszeresen kimerítvék nála az élet-erők. Minő öncsalás hát azt hinni, hogy a' pálinka

erősít, 's új életet ad a' testnek, holott azon erő semmi sem egyéb, mint a' pálinka ingerlése által sebesebb mozgásra kergetett vér túlfeszített, de csak hamar ismét ellankadó munkássága.

A' pálinka további ártalma abban áll, hogy a' vért megvesztegeti. Mentől többet iszik belőle valaki, annál sűrűbb 's feketébb lesz a' vér, 's így az életnek 's egészségnek aláás. A' vér megromlásával legközelebről a' tüdők szenvednek, mint a' mellékben legnagyobb erővel 's mennyiségben szokott a' vér keringeni. Innen lesznek aztán a' száraz köhögések, vérköpések, tüdősorvadások, 's egyéb mellbetegségek, mellyek a' vízkorsággal együtt előbb utóbb megkönyékezik a' pálinkaivót. – A' vért a' gyomorból kiszorítván 's kergetvén a' pálinka, rendszerint aztán a' test külrészei felé siet – innen származnak aztán a' részegeseknél a' kinövések, daganatok, a' veres orr, a' rézszín ábrázat, 's azon kiütések, mellyek a' népnél bor-, 's pálinka-bibir-csók alatt ismeretesek. – Miért beszéljem el egyéb ártalmait a' testre és egészségre? annyi minden esetre bizonyos, hogy a' pálinka kevés adagokban is annyival is inkább nagy mértékkel használva – felette ártalmas; mert ha nem is okoz mindig nagy égést, de egy lobogó tüzet gerjeszt, melly bár lassankint, észrevétlenül, de még is fölemésztí az élet-erőket, a' betegségeknek utat mutat, a' meglevőket terhesebbekké, néha veszélyesekké teszi, és még a' nemzedékre is átmennek rossz következései, úgy hogy

ha valahol betelik, betelik bizonyára a' pálinkaivónál azon mondás: „meglátogatom az atyák bűneit a' fiakban – harmad és negyed ízigen.”

Egy elmés író azt állítja, hogy az emberi élet tartósságát az érverések szerint is ki lehetne számítani: „Ha – úgy mond – feltesszük, hogy a' józan ember élete 70 év, 's egy óra-perczre 60 érütést számítunk, ez idő alatt: 2,207,520,000 érverés fog esni. Ha már valaki a' vért sebesebb mozgásra készteni pálinka-itallal, úgy, hogy e' miatt p. o. 60 érítés helyett minden perczben 75 fogna történni, az ilyen; 6 éves korában már elszámolta a' maga részét, 's éltét 14 évvel rövidíti meg.

A' híres Hufeland, házi orvosa a' közelebbről meghalt porosz királynak, európai hírű férfiú, így ítél ezen tárgyban: „A' szesz italok általában rövidítik az életet. A' szesz egy tűzfolyam, melly az életerők munkásságát iszonyú sebességgel sietteti, 's az életet mintegy felégeti. E' mellett számos betegségeket és nyomorokat szül, – jelesen a' bőr-betegségek, korán való elvényülés, nehéz léleket, tüdővészek, vízkorság származnak általa. És a' mi legroszabb, általa elbutul nemcsak a' testi, hanem az erkölcsi érzés is, innen van aztán, hogy a' részegest sem a' szép, sem a' jó nem indítja, neki csak egy dologhoz van kedve, 's ez: „a' pálinka.”

Egy más – most is élő – híres német orvos, ezeket mondja: „a’ pálinka a’ vért a’ fő felé, nyomja, bágyattá és tunyává tesz. Mértéktelen itala gyengíti a’ gyomort, összehúzza ‘s mintegy megsűkíti s’ belső részeket, minek következése az szokott lenni, hogy a’ részegesek, vagy csak gyakoriabb ivók – felette keveset esznek; különösen a’ tüdőt ostromolják a’ szeszes italok, és ha a’ tüdő ellent áll a’ megtámadásnak, megérzi az idegrendszer, szédülések, reszketegség, a’ lelki erők eltompulása, örült-ség származnak, ‘s rendszerint guttaütések, vízkor-ság fejezik be a’ kegyetlen játékot.”

10. *Folytatás. – Ellenvetések.*

„Könnyű az uraknak, a’ tehetőseknek, kik gond nélkül élnek, ‘s nincsenek reá szorulva a’ durva ‘s testi erőket kimerítő munkára, ők pálinka nélkül el-lehetnek, boruk bőven terem, ‘s pénzök elég, hogy a’ borból is azt válogassák ki mi legjobb, legtáplálóbb, de a’ szegény földműves, napszámos, mes-terember ‘s más baromi munkára kárhoztatott szegény ember mivé lesz, ha ottan-ottan pálinkával nem erősíti magát.”

Ezt hallom ezerek szájából, kik azon balhiedelemben elfogulvák, hogy pálinka nélkül nem alkalmas az ember a’ munkatételre. És ezen ellenvetést nem a’ részegesek, nem a’ szeszgyártók, nem a’ korcsmárosok ‘s kereskedők teszik, hanem be-

csületes szorgalmas munkások, jámbor családapák, kik erőt kérnek Istentől, hogy övéiket tisztességesen táplálhassák. „Ha elfáradtunk – úgy mondanak ők – kortyintunk egyet kettőt a’ pálinkás korsóból, s’ egészen megújulva, megerősödve érezzük magunkat.” Jámbor nép! melly szánandó a’ te sorsod, míg ezen hiedelem lekötve tartja eszedet; életed, egészséged, ‘s boldogságod van miatta veszendőben. A’ terhes munka, kifogyasztja kimeríti tested erejét, ezt valaminek csak ki kell pótolni, ‘s kérdés mi pótolja ki? felelet: a’ tápláló ital ‘s eledelek. Az eledelekből, miután a’ gyomor feldolgozta azokat, bizonyos tég forma nedvesség, folyadék fejlődik ki, melly a’ durvább és táplálatra alkalmatlan részek-től különválnán, cseppenkint a’ vérbe megy által, a’ vér elviszi a’ test minden részeibe, ‘s általa ki-pótolja a’ megfogyatkozott erőket. Ebből önkényt következik: 1. az, hogy mi a’ test erősítésére ‘s táplálására szükséges, az csak a’ vér által megy a’ testbe, és 2. hogy a’ mi vérré nem változik, az sem nem erősítheti sem nem táplálhatja a’ testet, sőt ellenkezőleg rontására szolgál. Már pedig olvastad az előbbeni pont alatt, hogy a’ pálinkától a’ vér irtózik, azt magától mindenkép eltolni, attól menekedni igyekezik. Mikép is származhatnék az égető, edző erejű szeszből azon fejér ártatlan folyadék^ melly vérré változik ‘s a’ testet táplálja. Nem, nem! jámbor barátom! a’ pálinka és a’ vérnedv egymással soha-sem léphetnek szövetségre! ‘s ha te erősödve érzed magadat, ezen érzés semmi-sem egyéb,

mint a' pálinkától égetett vérnek fellázadása, az erőnek csalóka tüneménye. Meg vagy te csalva ezen hiedelemmel életed – 's egészséged rovására.

Ha sarkantyúzod fáradt lovadat, 's pattogtatod hátán korbácsodat, tűzbe jó a' paripa, és sebesen fog vágtatni, 's talán el is kapja szekeredet. Azt hiszed, hogy a' sarkantyú vagy korbács erőt 's tüzet öntött az alig-lihegő paripába? sarkantyúzd 's üssed csak, majd utolsó erejét is megfeszíti, 's ott rekedsz vele utad-, vagy munkád közepén. így sarkantyúzod magadat te is pálinkával, míg más kenyeret, 's egy pohár bort vesz munkabérére, 's vele megújítja 's erősíti testét, 's holnap újult erővel fog munkájához, te vered a' fáradt lovat, 's tested lelked a' sárban marad. Ha a' pálinka erőt nyújt, a' lenne majd legerősebb, az győzne legtöbb munkát, ki legtöbb pálinkát iszik – de valljon ez úgy van-é? Legroszabb dolgúak azok, kik legtöbbet isznak.

Vannak betegségek, mellyek akkora erőt fejlesztenek ki a' betegnél, hogy két három ember is alig képes bírni vele, sokszor le is kell kötözni. Avagy azt mondod-é: „az ilyen betegség erősít” nem; mert jól tudod, hogy ezen erőfejlés a' vér és idegek rendkívüli állapotjából veszi eredetét, 's utána lankadás 's tehetetlen elgyengülés következnek. így van a' pálinkával is a' dolog, 's te azt hiszed, hogy a' pálinka megerősített, pedig csak véred hevült fel.

múlékony láz állott bé, melly ha kifűtta magát, eddigi erődnök is elrabolja egy részét.

Háromszáz év előtt a' pálinkát még csak a' gyógyszerekben árulták, 's csak mint orvosságot úgy itták. Bizony pedig akkor is dolgoztak, akkor is sanyarogtak boldogult apáink. Es a' föld pálinka-ivás nélkül is megtermetté áldásait. Háborús idők voltak, nem mint most, mikor Istené 's jó királyunké a' dicsőség! tartós békében élünk⁵ 's gondolhatjátok: mennyi szenvedéssel, szükséggel, erőmegfeszítéssel 's áldozattal járt a' háború, és elbirták azokat apáink a' nélkül, hogy ismerték volna a' pálinkát. A' híres Róma városát, a' jeruzsálemi sz. templomot, 's hazánkban is sok régi 's ma is fennálló templomokat, a' nagy Hunyady János várát, a' híres római utat, mellynek maradványt ma is megvannak, mind pálinka nélkül építették. Akkor bizony az emberek erősebbek, munkagyőzőbbek, 's egészségesebbek voltak, 's nem ittak pálinkát.

Milliók élnek most, 's számuk naponkint szaporodik Amerikában, Angol, Német, Porosz, Swéd 's a' t. országokban, kik, mint a' mértékletességi egyesületek tagjai nem isznak pálinkát. Kinek van a' világon sanyarúbb élete, mint a' tengeri matrónának, kivált szélvész idején? Észak Amerikának közel ezer kisebb nagyobb hajója van most, melly éknek legénysége az egyesületi fogadalmat letette. Ki él nyomorultabbul, mint Írland fiainak nagyobb ré-

sze, nem levén éveken át más eledele sovány burgonyánál? és; millió ember lakik ez országban, ki nem kóstol pálinkát. Hannoverában száz meg száz földműves kaszál, kapál, arat; száz meg száz bányamunkás vágja sötét, nyirkos, földalatti lyukakban az épületi ‘s ércz-tartalmú követ, pedig pálinka nélkül, és magok mondják, hogy azóta egészségesebbek, ételök jobb ízű, ‘s családuk jóléte naponkint gyarapodik. Mind ezen munkák barátim erőbe kerülnek, ‘s ímé! végre lehet azokat hajtani pálinka nélkül is.

Jámbor földművelő nép! utasok, hajósok! ‘s ti mindnyájan, kik a’ szabad ég alatt munkálódtok! hallgassatok az én szavaimra! Ti azt hiszitek, hogy az idő viharai, eső, szélvész, fürgeteg, hideg és forróság ellen biztos szer a’ pálinka. Boldog Isten – mennyire csalatkoztok! Columbus feltalálta az újvilágot, és nem ivott pálinkát. Sok régi nemzetek nagy kereskedést folytattak vizén és szárazon, – szász atyánkfiai bejöttek Szászországból 700 év előtt, városokat ‘s kőfalakat építettek, – magyar apáink Ázsiából ide telepedtek, és nem volt ismeretes előttük a’ pálinka. Mivel erősíték hát magukat mikor harczoltak, építettek, és mikor földet műveltek? kenyérrel, tejjel és borral, mellyeket a’ természet maga mutat ki, hogy velők lankadt tagjainkat megújítsuk. – Ki nem tudja: mennyi szerencsétlenséget okoz hajósoknál, téli időben utazóknál – ha magokat előre jól felpálinkáztak? 10 megfagyot

ember közül, 8 részegen fagy meg. Tíz vízbe fült halász, hajós közül, 5 részegen fült meg. –

Ti, kik szobáitok falai közt üzitek a' mesterseget, 's el vagytok zárva a' szabadban való mozgástól, csizma-készítők, szabók, takácsok, szőcsök, asztalosok 's a' t. ti is hallgassátok meg szavaimat! Nektek még veszélyesebb a' pálinka, mint a' szabad levegőn dolgozóknak. Többnyire ülőleg keltevéen folytatni munkátokat, ez által a' táplálékot feldolgozó testrészek nálatok gyakran megszorítást szenvednek, 's épen azért ritka, ki a' gyomor-, és más bajokban ne szenvedne, 's ti ezeket aztán pálinkával orvosoljátok. Csak az eddig mondatakból is megtanulhattátok, hogy ezen cselekvés felette visszás. Ki ad a' kérőnek kígyót, mikor halat, – és követ, mikor kenyeret kér? ezt írja a' sz. könyv. És ti vagytok azok, kik balgatag ésszel a' körülmények miatti bajt méreggel orvosoljátok, kenyér helyett követ és kígyót esztek. Hányan nincsenek köztetek, kik a' dologtól-szabad napokban, a' helyett hogy testöknek szükséges mozgást s' frissülést adjanak, a' korcsmákba, ivó-házakba sietnek, 's a' héti ülés 's munka által megrongált egészséget – a pálinka által merőben elrontják. Kerüljétek barátim! ezen helyeket, nemcsak egészségtök, hanem az élet, ártatlan családotok boldogsága kockára van téve általa.

Es ti, kik már különben is egészségnek ártalmas neműkkel üztek mesterséget, 's keresitek a' ke-

nyeret, mészárosok, tímárok, arany-, ezüst-, rézművesek, szekér kocsikészítők 's a' t. ti is figyeljetelek szívből jövő intéseimre. A' mesterség, mellyet ti folytattok, olly dolgokkal való bánást kivan meg, melly részint az azokból fejlődő ártalmas párák bészívása, részint a' csupa érintkezés miatt, veszélyessé válhatik az egészségre. Ti – ti mondjátok örökre búcsút a' pálinkának, mert ezerszer tapasztalt dolog, hogy az állati, növényi, vagy ásványi mérég leginkább, 's legkönnyebben elragad a' pálinka-ivókra. Felizgatván t. i. a' pálinka a' vért, az érzőinakat, fogékonnyá teszi minden ártalmas befolyások elfogadására. Számtalan adatokkal tudnók bébizonyítani, hogy a' cholera leginkább a' részeges 's mértéktelen pálinka-ivókat septe el. Óvakodjatok tehát ti különösen, kik ártalmas szereket forgattok kezeitekben, a' pálinkától, 's hagyjátok azt egészen a' gyógyszerházaknak 's a' korcsmáknak.

Szántszándékkal hagytam ezen szakaszt utójára, – a' legfontosabb ellenvetést. Azt mondják t. i. és tekintélyes férfiaktól jön a' szó: „mi-tevők legyünk felesleges gabonánkkal, kivált egy illy pénzeden országban, hol ha sok gabona termett, nincs ki, ha kevés, és drága – nincs mivel megvegye a' venni-kívánó? mivé lesznek a' pálinkafőző üstök, a' szeszgyárok, mellyek már nagyszerűségben is mutatkoznak néhol, és mivé lesznek a' városi, falusi, mezei vendégfogadók, és korcsmák? – Az el-

lenvetés sokkal fontosabb, mintsem azt e' lapok terjedelméhez 's céljához képest, ezen a' helyen minden ágazataiban meglehetne oldani – noha szabad legyen nyilvánítani, hogy az ellenvetés megfejtésére szükséges ellen- és védokok épen nem hiányzanak. Annyit mindazonáltal itt is mondani kell, mikép más országokban is terem gabona még pedig sokkal nagyobb bőségben, mint nálunk, hol egy pár sovány év könnyen éhelhalásra juttathatja az országnak egy részét, és pedig annyira bőven terem, hogy nemcsak az egyes gazdák, hanem az országos magtárak is telvék vele, – p. o. Észak-Amerikában, 's mégis 10 millió ember tud élni kényelmesen és boldogul, a' nélkül, hogy eszébe-jutna gabonájából pálinkát főzetni. Hát 300 év előtt sem termett kevesebb gabona Erdélyben mint most, 's akkor a' feleslegből nem főztek pálinkát? Hány gazda van az országban, ki gabonáját nem főzte ki? bizonyosan sokkal több, mint, ki ki-főzeti. Es minden pálinkát nem-főző gazda eleven példa arra, hogy pálinkafőzés nélkül meglehet élni, 's el lehet adni a' gabonát. De mivé lesznek a' gyárok, üstök és a' korcsmák? Azzá a' mivé lettek Amerikában, Írlandbain és Svédország némelly helységeiben, t. i. bezáratnak, és a' gyáros pénzét 's fáradságát, egy szükségesebb iparág meggyökereztetésére fordítandja, és a' pálinka helyett a' nemes szőlőplánta fog műveltetni, vagy ser főzetni, és a' pálinkaczégérek helyett egy más iparágat, vagy mesterséget jelelő czímerek foglalják

el a' házak homlokfalait. És ha mindezek sokáig vagy örökké jámbor óhajtasok maradnának, azt kérdem én berekesztésül: „Lehet-é, szabad-é olly iparág virágzását csak kívánni is, melly egészségi tekintetben veszélyes, számtalan bűnök, 's nyomorok szerzőoka, a' hazai jólétnek élet-erén nem rágódik csak, de néhol azt ketté is rágta, és a' melly ezer okoknál a' honi közboldogságnak leggonoszabb ellensége? Lehet-é kérdem, más szókkal, a' pálinkát pártfogolni? A' bővebb felelettel, ha Isten velünk lesz, nem fogunk adósok maradni.

12). *Fogházak ápoló intézetek.*

1841-ben – úgy hozták körülményeim, hazánk több megyéinek székes helyein megfordultam, hol t. i. megyegyűlések tartatnak, 's rendszeren a' megyei börtönök is léteznek. Jelesen Bonczhidán, Dézsen, Somlyón, Zilahon, sőt Szamosujvárt is megfordulván, stáistikai 's lélektani adatok gyűjtésében fáradoztam börtöneink körül. Szemem előtt volt – egy 's más barátom 's hazámfia szívességéből – a' különféle bűnök hosszabb 's rövidebb névsora, 's nem mulattam el megkérdezni, hogy a' bűnösök – főleg a' terhesebb – büntetésre méltó tetteket minő lelki állapotban? ép ésszel, vagy a' szenvedélyek viharában, józanul-é vagy a' pálinka mámorában viszik véghez? N. N. barátom, ki hivatalánál fogva több évekig bajoskodott a' rabokkal, ezt mondta: „ezen megyében rendszerint 150240-re megy

a' rabok száma, de ha kezességre – perök lejárása-
ig – elbocsátott bűnösök is börtönben senyvednének,
(Igaz szó, mert börtöneink czélszerűtlen volta mi-
att, mielőtt megítéltetnék – és ez sokszor több é-
vek után történik – már senyved a' bűnös, vajha!
ne kellene mondani: „sokszor az ártatlan is”) két-an-
nyira is reá-menne a' rabok száma. A' legtöbb
bünt részegen, bor vagy pálinka miatt felhevült,
mámoros állapotjokban követik el. Főbejáró-bűn pe-
dig alig van; mellynél a' szeszes ital kimaradna a'
játékból”. Egy más megyében, de a' mellynek bört-
ön-népessége negyedét-ötödét sem teszi az épen
említettem megyebéli rabok számának, volt alkal-
mam épen a' börtön egyik papjával sokáig beszél-
getni, 's a' jámbor pap beszéd-közben mintegy ön-
kénytelenül ezen szavakra fokadott: „ne volna csak
a' pálinka, bizony sokszor üres lenne a' megyei
börtön, legalább mióta én itt vagyok, tudom, hogy
többnyire részegen történt verekedés, vérengzés
miatt kerülnek ide a' rabok”.

Egy más megyében többször kezembe akadtak
a' szelíd vallomások, (Úgy neveztetnek azon iratok,
mellyekben a' letartóztatott rab némelly kérdésekre
feleletet ad, mi előtt börtönbe vettetnék,) – és ritka
vallatás és vallomás volt, jelesen a' főbejáró kere-
seteknél, hol a' tanúk vallomásaiból kimaradna a'
részegség, sőt némi főbűnös sok kérdésre feleli,
mikép: elhatározó feleletet a' dolog ezen ágára e-

azért nem adhat, mert a' tett végrehajtása alkal-
mával részeg volt”.

Ki nem tudja az alsdrépai (Kolozs megyé-
ben) lakadalmi történetet, mikor a' menyasszony
lakoma közben, 's a' vőlegény halálos kés-szúrá-
sokat kaptak; bosszú emelte fel az öldöklő kést,
de a' gyilkosok eszöket, 's a' lelkiismeretet előbb
pálinkába fulasztották. Három év előtt, egy váro-
sunkban, bizonyos szolgáló, asszonyát megfojtotta,
– tudva lévő dolog, hogy a' gyilkos gyakran és
sok pálinkát ivott. – Több évek előtt, egy más vá-
rosban a' város utcáján egy nevezetes ember gyil-
koltatott meg, – a' tett – részesek egész estve irgal-
matlanul pálinkázták magokat, oda kívánván kor-
bácsolni eszöket, hogy az intő erkölcs's kötelesség
szavára dugja be füleit. És úgy is lett.

Egész bizonyossággal állíthatom, hogy a' köze-
lebbi 2-3 év alatt figyelemmel kísérvén a' ha-
zánkban köztudomásra jutott nevezetesebb főbenjáró
vétkeket, mindegyiknél ott találtam, mint a' gonosz-
nak főeszközét – a' pálinkát. De nektek is tudni kell
ezt barátim! és bizony nem tehet valaki hazájá-
nak több szolgálatot, 's csekély személyünkkel több
barátságot, mintha figyelmére méltatja, hogy lak-
körében, minő szerepet játszik a' pálinka, 's ada-
tait szíves lesz velünk is közleni. Nem egészben
szükség tudni, hol 's ki követettel gonoszt; hanem
hogy minő kútfőből származik a' gonosz szándék,

minő indokok azok, mellyek a' végrehajtást eszközlik, 's minő eszközök vezetik a' bűnöst, mielőtt a' gonoszt véghez viszi. Én azt hiszem, hogy nálunk is, mint más országokban a' bűnt ritkán hitleg vérrel, legtöbbször a' pálinka mámorában hajtják végre.

És milly különös barátim! a' bűnök nem annyira azok által vitetnek véghez, kik megszokásból isznak, 's kiknél az iszákosság mintegy természetté válni látszik: hanem azok esnek leginkább a' legborzasztóbb kísértetekbe, kik csak néha-néha csinálnak – mint mondják – magoknak egy-egy jónapot, egy héten vagy hónapban csak egyszer isznak le eszöket. A' mindennapi iszákosnál eltompul a' test és a' lélek, 's talárt alkalmatlan a' rozra, sőt becsületes ember is válnék belőle, ha a'¹ pálinkával a' becsület összeférne: – de a' kik csak ritkábban 's mintegy szándékkal vetik magokat a' mértékletlenség fertőjébe, ritkán vagy soha sem térhetnek vissza abból, hogy erkölcsüket 's a' kötelességet el ne rútitották, meg ne fertőztették volna.

Igyunk még egy félfertályt, még egyet! még egyet! még egyet! míg a' fölgyuladott és fellázadt vér elfojtván minden nemesebb emberiséget, előáll a' baromiség, a' féktelen indulat; az ész gyeplőjét szenvedély ragadja el, és az Isten képére teremtett ember, baromnál alább-való lesz. Következik ekkor előbb kíméletlen szóváltás, hajbakapás,

veszekedés, azután vérengzés – öldöklés ekkor ébred fel a' szunyadó bosszú, melly most sem Isten; sem erkölcs, sem emberszavára nem hallgat, és származnak a' vétkek legiszonyúbbjai, mellyek ártatlanokat áldoznak fel, – de a' cselekvőt is, 's vele ártatlan családját megsirathatatlan szerencsétlenségbe döntik, és sokszor, soha le nem törülhető gyalázzattal fertőztetik. Imé barátim! egy újabb ok, hogy a' mértéktelen italt 's a' pálinkát átaljában kerülni kell.

Így lesz egyik véték anyja a' másodiknak, ez a' harmadiknak 's így tovább; így idézi elő az italvágy a' mértékletlen italt, ez a' gonosz kívánságokat és vétkeket. De vigyázzatok barátim! ha a' szenvedély egyszer feljül kapott, hanyat-homlok rohanunk a' bűnbe, a' léleknek nincs többé ereje ellenállani a' kísérteteknek, 's ki ma reggel még csak a' tűt lopta el, estve nagy tolvajjá válik, feltámadó lelkiismeretét pálinkába temeti el, és a' jó tanácsadót megveri, ki ellene áll életét teszi kockára, és az utast kirabolja, 's ha szükség kívánja meg is gyilkolja. Illy fokozatban hág főlebb főlebb a' bűn, 's így sülyeszti, mind mélyebbre martalékját, míg el van veszve az megmenthetetlenül. Imé barátim! a' pálinkában nemcsak természeti, hanem erkölcsi méreg is lappang, és ez által származnak lopás, fosztogatás, útonállás, vérengzés, gyilkosság és paráznaság! Imé milly szomorú végre juthat a' ki a' pálinkaitalról lemondani nem tud, nem akar.

Egy német író azt mondja: „ha nem volna pálinka, csak fél annyi dolga volna a' tisztviselőknak, 's így a' mostani tisztviselőknak épen felél nélkülözhetné az ország. Ezen mondás úgy illik hazánkra, mintha épen reá szabták volna.

Éjszakámérikában, Angolhonban, 's Németországban sok tartományaiban a' börtönökről, rabokról, bűnhödők számáról, bűnök indokairól 's nemeiről, a' bűnre csábító kísértetekről 's a' t. lelkiismeretesei! gyűjtögetett, összehasonlított, 's nem csálható* eredményekre szállított számítások, 's számadások léteznek. (Vajha nálunk is minél többek gyűjtenék, aztán évenként adnák át azokat a' nyilvánosságnak!) Ezen számítások szerint:

a) A' durvább vétkek, millyenek a' főbenjáró bűnök nagyobb részint pálinkával nagy rokonságban állanak. Gyilkos, gyűjtogató, útonálló többnyire részeseges;

b) Az öngyilkosok nagy része, mielőtt golyóbist bocsátott volna agyába, vagy kést szúrna szívébe 's a' t. előbb eszét mérgezi meg pálinkával.

c) Az öngyilkosok közé számíthatók, kik leitták magokat, 's azután részegen, – mert segíteni nem tudának magukon – valami szerencsétlenség érte őket szárazon vagy vízen; vagy munkaközben (az a' molnár is, ki *N.* faluban részegen a' kere-

kek közt lelte halálát öngyilkos ;) ‘s ama számítások szerint az ilyen szerencsétlenek közül felénél több, ki szerencsétlenségét a’ mértéktelen italnak köszönheti.

d) Minthogy a’ pálinka az állatiságot különösen ingerli, az erkölcsi tisztaság is szenved miatta. Nevezetes, hogy a’ mint terjedett a’ pálinkaital, szaporodtak a’ törvénytelen ágyból való gyermekek. Poroszországban 15 millió népesség mellett 35-37 ezer törvénytelen gyermek születik. Hannovérában: (körül-belől olyan népes, mint Erdély,) 1820 ban 3,412, – 1835-ben már 5396 törvénytelen ágyból való gyermek született. (Jó volna Erdélyben is megjegyezni: miféle életű anyáktól születik a’ legtöbb törvénytelen gyermek?)

e) A’ pálinka, átaljában a’ részegeskedés miatt sokan elvesztvén egészségök ‘s vagyonuk mellett eszöket is, végre, – hol léteznek – örültekházaiba kerülnek. Angol- és amerikai örültekházaiból is vannak adataink, mellyek mutatják, hány ember került ‘s kerül oda olyan, ki pálinka által gyengíté el idegzetét, ‘s esett aztán az emberi nyomorok legborzasztóbbjának – az örültségnek állapotjába. Számosak azon esetek, és csak azért nem hozok fel itt is tiszta számokat, mert kit ennyi adat sem győzne meg, annak hiszem írni ‘s beszélni lehetne épen ítéletnapjáig.

13. Nemzeti jólét. Közszegénység.

„Ha a' munkás részegségre adja magát elszegényedik, és a' ki csak keveset iszik is a' nélkül, hogy számot vetne magával, csökken napról napra jóléte 's gazdagsága.”

Illy értelmű szavakat olvastam egyik sz. írónál, A' mi szinte 2000 év előtt mondatott, bizony mintha épen napjainkra mondatott volna. Ismerek részegeseket minden osztálybeliek közt, a' parasztok, polgárok, mesteremberek, mesterlegények, napszámosok, és az előkelők közt alkalmas számmal – és többnyire mindnyájan szegények, eladósdok, nyomorultak – rongyosok, sundák 's a' t. Ha a' két magyar hazára 12 millió népességet teszünk, 's minden ezerre csak 2 részegest · – a' két magyar hazára 24,000 részeges esik, kiknek nyomorult sorsából, a' részegeskedés okozta szegénységből, 's egyéb már említettem bűnökből családjuk is osztozván, 120,000-re hág igen könnyen azok száma, kik nyomorba sülyesztvék a' nagyobb mértékű részegeskedés miatt. Mekkora szám ez is! mekkora veszteség, annyi ezerek jólétének, erkölcsének elvesztése a' státusra nézve! – De ennél nagyobb kár az ollykor-részegeskedők vesztegetése 's kicsapongása által okozott hátramaradás, perlekedés! betegségek miatti költségek, mellyek czélszerűbben fordíthatottak volna; szóval nagyobb kárt okoz a' pálinka, mint országos ital.

„Hisz csak egy félfertályt iszom napjában – még sem gajdulok tőle, nem is maradok hátra dologban, mesterségemben” azt mondja a' napszámos, a' mesterlegény, a' cseléd 's a' t. „Hisz egy pohárkával iszom csak ebéd 's vacsora előtt pro appetitu, ebéd és vacsora után pro concoctione, 's reggelenkint, hogy üres gyomorral ne menjek a' szabad levegőre, 's görcsöt 's kólikát ne kapjak ' így szólnak a' középrendűek közül ezerenkint, és a' kissé magas polczon állók körül igen sokan. És én azt mondom: „a' cseppekből tenger gyűl – a' fertályokból 's poharakból egy pálinkafolyam lesz, mellybe a' nemzet, az ország gazdagságának nagy része belehal, a' kiadott krajczárkák forintokká gyűlnek, 's ha eljön a' kalmár, rozsólissal kereskedő, a' korcsmáros, a' bolondító ital miatt a' kenyér árát, az adó bérét kell oda adni, 's otthon marad aztán a' szegény gyermekeknél az éhség 's a' pénzt érő ruha elzálogoltatván, otthon maradnak a' rongyok és az adósság, 's mind ezek summája a' szegénység, 's lássátok mentől többeken történik ez, annál nagyobb a' szegénység a' városban, a' falukon és az országokban.

Vegyünk fel egy napszámost, ki két tenyerével keresi élelmét magának 's családjának. Hozzá szoktatta magát naponkint egy félfertály pálinkához 's innepnapokon két annyit is megiszik, hogy mint mondja: jó napot csináljon magának; egy félfertály pálinka két váltó garas, a' mi 360 napra vagy

egy kerek évre, és még e' felett az innepi dupla portio, tézsen 43 forintot. Igen de még sokadalom, lakadalom, esketés, keresztelés, temetés, 's egyszerűszer egy görbe nap is történik, mellyeket ismét pálinkaital tesz emlékezetesekké, 's ezek a' szegény napszámos évi költségét a' pálinkára – felrúghatják legalább 60 váltó forintra. No, de mennyi már a' kereset? 365-ből 65 nap legkevesebb innepnap, nem kap rajta semmit; 300 napból; 50 nap nincs munkája, maradt 250 nap, melly után 40 váltó krt számítva egy napi dologtétel után, kap öszvesen 166 forintot egy egész éven át. Igen, de már ebből 60 frtot pálinkára ad, 's neki 106 frtból kell kiállani az innep- és dolog- nélkülnapok költségeit, a' ruházatot, az orvosságot, családja élelmét, házibútort, az adó illetőséget, 's száz meg száz apró kiadást, mellytől a' napszámos épen úgy nem menekülhet, a' maga módja szerint, mint a' legnagyobb úr 's valjon ha a' pálinkára adott 60 forint tisztán megmaradna az esztendő végével, vagy ha egyéb szükségeire felét elköltötte, nem marad-é meg 30 forintja, mi 10 év alatt 300 kamatostól 400-at is könnyen tehet – 's a' csupa pálinka-adónak megkímélésével a' szegény napszámos 20 év alatt, nemde szép summa pénzecs-két tehetne félre, mellyből leányát kiházasiisa, vagy magát öreg napjaira biztosítná. – – Épen ezen az úton kétségbe nem hozható számokkal lehetne bebizonyítani, hogy a' falusi paraszt, a' polgár, a' mesterlegény, a' katona, és sok középrendű a' pá-

linkára vesztegetett pénzével szép kis capitalist nevelhet magának csak 10-15 év alatt is. Ellenben a' szegényebb sorsúaknál, a' pálinkának bár mértékletes itala is a' szegénységet neveli, 's országom san terjeszti.

Országosan terjeszti azt mondom: 's ezen mondást ismét számokkal bizonyítom. Ha egy katoná, mesterlegény, napszámos paraszt, városi polgár sat. napjára egy garas árú-pálinkát, rumot, rozsólist iszik meg, teszen egy esztendő alatt: 18 forintot 15 krárt – ; 10en költenek év alatt – garasával – 182 forintot 30 krt; 100an 1,825 forintot, 1000en 18,250 rf.₅ 10,000en 182,500 rf; 100,000en költenek 1.825,000 forintot. – Ha már felvesszük, hogy Erdélynek 2 millió népessége közül, kihagyva az asszonyok, gyermekek 's az előkelők bizonyos részit, 250,000en megisznak napjában egy garas-árú pálinkát, egy év alatt nem kevesebbet, mint 4,562,510, négy-millió öt-százhatvankét-ezer ötszáz rf. árú pálinkát isznak meg. És pedig mi azt hisszük, hogy kétannynál is többet fogyasztanak el, mindennemű körülményeket, melyek pálinkával együtt-járnak, szigorúan össze-számítva. Boldog Isten! milly roppant számok ezek, 's aztán ne legyen igaz, hogy a' pálinkaital a' szegénységet, 's azzal járó gonoszokat országosan is terjeszti.

Tegyetek csak barátim! minden részrehajlás nélkül számításokat, tegyen számítást a' pap, osko-

lamester, vármegye és város tisztje, hogy az ekklézsiában, a' városban, megyében körülbelől mennyi pálinka fogy el évenként; (Kimondhatatlanul lekötelezőnek e' czikk t. ez. olvasói a' Mentor szerkesztőségét, ha minél több illy adatokat sziveskednének beküldeni) milly befolyást gyakorol a' nép vagyonságára 's erkölcsére: 's bizony meglátandják, hogy a' hazai szegénység legnagyobb része a' pálinkás korszóban rejtezik. Rendkívüli szolgálatot tesz tehát minden buzgó emberbarát hazájának, ha ezen kártékony mérget, körében orvosi, egészségi, státuszgazdasági és erkölcsi tekintetből megismertetvén, igyekszend a' néppel azt, mint ezer bajainak kútfejét meggyűlölttem igyekszend a' szó ártatlan ereje által reá bírni, hogy mondjanak le a' pálinkáról 's lépjenek mértékletességi egyesületekbe. A' költségek megapadnak egyfelől, a' kényelmek megszorodnak másfelől; kevesebb rosszal fognak küszködni, több jónak áldásait élvezhetni; egy szóval: a' mint kevesedik a' pálinkaivók száma, apadni fog a' szegénység, 's apadnak a' vele együttjáró bűnök is, és mindezekből fog következni, hogy kedves hazánk boldogsága 's jóléte észrevétlenül növekedést vésszen, 's ugyan lehet-é ennél öröm felségesebb, boldogítóbb minden honpolgárra nézve, ki hazája javát szíven viseli?

14. Mértékletességi egyesületek. Végszó.

Minden fa a' melly jó gyümölcsöt nem terem, kivágatik és a' tűzre tétetik. Ismertek-é fát, melly

veszélyesebb gyümölcsöket termelt volna, mint a' pálinka. Ha megfenékedett sebet gyógyítani, 's a' bajt az egész testre kiárasztani nem akarjuk, gyökerestől kivágatjuk. Ha ártalmas erejű vizek forrnak a' kút főből bedugják azt, mielőtt vizeit szét hintette volna a' mezőken. Azok, kik a' mértékletességi egyesületek történetében jártassággal bírnak, 's a' dolgok állása felől felvilágosodtak, egy értelemmel elismerik, hogy a' pálinkaital ártalmait csak a' t e l j e s lemondás szüntetheti meg. Hogy a' pálinkaitalban is – mint egyebekben – mértéktartás kötelessége embernek, eleitől fogva prédikállották a' papok, meg-nem-szünőleg tanácsolták az orvosok, és a' szülék, – mind hiában! a' prédikációk 's a' jó tanácsok elhangzottak, 's aztán a' mértéktartás határozatlan értelmű parancs lévén, egyik egy, másik más mértéket kezdett tartani, 's a' sok mértéktartó közt igen sok lett mérték-nem-tartóvá vagy éppen részegessé. Nem a' mértékletesség, hanem az iszákosság pártja nőtt nagyobb meg nagyobb számmra. – Ne csaljuk meg magunkat. Az emberi természetet úgy kell venni a' mint van. A' ki 2-3 pohár pálinkát megivott, gépelyileg reáadja a' 4-ket – 's az 5-diket is. Míg csak szokásban lesz a' pálinkaital, meglesz a' részegség is, minden szomorú következtetésekkel.

Az ember gyenge, a' pálinka csábító erejű, kivált az édesített 's fűszerekkel készített pálinka neműek sokkal kísértőbbek, semmint sok kicsiny lelki

erővel bírd halandó ellenállhatna; azután a' bűnre csalogató alkalom soha meg nem szűnik; a' vendéglők, a' korcsmák, a' pálinka-sátrak, a' rozsólisos 's czukros boltok egy nap mint más nap, reggeltől estvig sőt késő éjszakáig, nyitvák. De mint már többször volt alkalmunk mondani, a' mérsékleti pálinkaital is árt mind az egészségnek, mind a' jólétnek; hányan jutottak miatta koldusbotra! Nincs más mód! a' hatalmas és dühös ellenség, a' rohanó árvíz, a' leszakadással fenyegető hegy elől futni kell, — a' pálinkaitalról merőben le kell mondani. Hisz könnyű is azt nélkülözni! Ezer meg ezer évekig nem ivott az ember pálinkát. Jelenleg ismét sok országokban, százezrek és milliók mondtak le italáról, a' nélkül hogy miatta világvége lett volna, és ezerek vallják, hogy a' lemondás után egészségök virágzóbb, 's jólét, megelégedés, ön nyugalom, a' leggonoszabb ellenségtől szabadultak meg. Ezerek és milliók dolgoznak a' mezőken, az erdőkben, a' bányákban, és nem panaszojják, hogy pálinka nélkül csökken az erő, fogy az egészség: de mondják azt, hogy testök vidámabb, leikök nyugodtabb, 's a' pálinkától megmaradóit garasokat, forintokká 's tallérokká változva tartogatják a' szűkség idejére. Mondjunk le tehát barátim! és végkép mondjunk le a' pálinkáról; patikában és nem a' korcsmában van annak helye, nem egészségesnek hanem betegnek való ital az, 's ekkor is csak orvosi rendelet következtében. Akartok barátim! a' pálinkaveszélyen gyökeresen segíteni? Igen úgy-é. Rajta

tehát, végkép és merőben lemondunk italáról, – és mint a’ becsületes írlandiak, mi is becsületes magyarok így szólunk, ‘s szavunkat meg is tartandjuks „Becsületünkre fogadjuk, és fogadásunk bizonyosságául Istent hívjuk, hogy e’ mai naptól fogva semmi névvel nevezendő pálinkát nem iszunk.”

Ki az e’ czikk olvasói közül, ki készséget, szilárd akaratot, ‘s mind végig kitartó erőt nem érez mellében, ama fogadás megtartására? Rajta barátim! közhazánk legsürgetőbb baja az, a’ min segíteni kell! az Isten szava, legalább egy félmillió ember társaink jóléte kiált, unszol, kér, parancsol, hogy nyújtsunk segítő jobbot annak, a’ ki már elszüvedet a’ veszély örvényébe, és azoknak, kik az örvény szélén állanak. Más egyesületeknél pénzvagyombeli áldozattal jár az egyesületbe léphetés – imé! itt más áldozat nem kívántatik, mint a’ szenvedély meggyőzése, lemondás egy szokásról, mellynek veszélyei világszerte tudvák, elismervék. A’ ki azt mondja: „én nem iszom többé pálinkát” – már az egyesületbe lépett, és a’ ki ígéretét szentül megőrzendi, ‘s még a’ felett másokat is megnyer az egyesületnek, az legelső bajnoka lesz az ügynek, mire kezet-csapott. Sok egyesületek, haszonbeli czélok végett alakulnak, ‘s a’ főfeltétel az egyesületi pénz-alap virágoztatasa, nevelése. Itt a’ feltétel: a’ tel-

jes megtartóztatás a' pálinkától, és józan mérséklet minden más szeszes italokkal való élésben. A' ki annak lelkiismeretesen eleget-tett egyszerre éri el az abból folyó erkölcsi és anyagi hasznot; 's mivel többen leendenek vele egy értelemben a' teljes lemondás barátai, annál nagyobbyszerű javak háromolnak az egész társaságra.

Két része van pedig az egyesületi fogadásnak, mellyek – mint az egyesületi szabályok két sarkalatai elől-állanak – magokra is elégségesek, de ha szükség kívánja szaporíthatók. Amerikában 's Europa minden országaiban, hol az egyesületek virágzásba jöttek, amaz alapszabályok teszik a' fogadást, mondhatnám, az egyesületi kötlevél lényegét, a' hozzá-teendők a' dolog gyakorlati oldalát, kezelését, fenntartását, virágoztatását tárgyazzák. És most, mikor Istenbe vetett bizodalommal és az ügy szentségében! erős hittel, talán nem alaptalanok – azon meggyőződést tápláljuk, hogy buzgó hazafiak – emberbarátok részvéte foganatot ad, 's életbe-lépteti az egyesületeket, most kezdetben, tökéletesen elégnek tartjuk im e' két szabályt:

1. Én N. N. fogadom, hogy ezen órától kezdve semmi névvel nevezendő pálinkát (u. m. gabona-, szilva-, krumpli-pálinkát, rozsólist, rumot, puncsot

„s a t.) nem iszom, sőt a' megengedett szeszes italokkal is t. i. a' borral és serrel' józanon és mértékletesen fogok élni.

2. Ígérem, mikép másokat is a' kikkre a' szelíd meggyőzés ereje által befolyást gyakorolhatok, igyekszendem rá bírni, hogy a' pálinkáról végkép lemondjanak.”

Tudva van a' világ előtt, hogy a' mértékleteségi egyesületeknek ezen két főszabálya középpontja, éltető lelke, 's vezére minden más szabályoknak, mellyek ezekből indulnak ki, 's ezekben végződnek. Minden egyesület tehát, melly Isten segedelmével hazánk városaiban 's faluiban keletkezni fog, ezen két szabályt tűzi ki az egyesület homlokára, csak is ennek irat alá, 's csak is ezek szentül megtartását sürgeti. Idő, hely, „s más viszonyok fogják meghatározni: minő segéd-szabályok hozassanak, de a' szabályokra nézve megtartandonak véljük, hogy kevés számúak és a' legczélszerűbbek legyenek. Kevés törvényt inkább megtartunk mint sokat.

Szükséges, hogy évenként egyszer-kétszer minden városi és falusi egyesület g y ű l é s e k e t tartson. Az emberi természetén alapul az, hogy a' legszentebb ügy iránti részvét is ellankad, ha koron-

kint nem tápláljátok a' buzgóságot; fát olajat 's tápszereket hordván a' tűzhelyre. Itt a' táplálát gyűléstartások, czélszerű beszédek, felvilágosítások, buzditások 's a' t. által történik.

Az egyesületi dolgok igazgatásában, a' közgyűlésekben 's a' t. r e n d n e k , összefüggésnek kell lenni. Rend csak kevés személyek kormánya által eszközölhető. Szükségesnek véljük tehát, hogy minden kisebb nagyobb egyesületnek meglegyen – a' mívelt országok példájára – a' maga v á l a s z t m á n y a , melly egyik közgyűléstől a' másíkg a' társaság ügyeit kormányozza, rendezze, új tagokat v e ^ g y e n b e , önkényes ingyen ajándékokat elfogadjon, a ~ z o k r a g o n d o t v i s e l j e n , az egyesület körébe, vagy azon \ k i v ű l e s ő d e az egyesületet érdeklő történetekről, j v á l l a l a t o k r ó l j e g y z ő k ö n y v e t v i g y e n . A' választmány tagjai közül egy elnök, egy j e g y z ő és ha a' társaságnak ajándék útján pénzalapja lesz, – e g y p é n z t á r n o k . – Jegyzésképen legyen mondva, a' pénzalap tudósítások, röpiratok kiadására, megtért nyomorult részegesek felsegíllésére fordíttatnék.

A' nagyobb és kisebb egyesületek közt, lelkiismeretes és folytonos összemunkálás azon hatalmas erő; melly az egyesületek terjedésére és erősbülésére sokat, mondhatnám legtöbbet teend. Tehát az országban létező választmányok közt egyetértés 's közremunkálás legyen, a' mi csak úgy eszközölhető, ha az ország azon városában, hol a'

nyilvánosság orgánumai – a' sajtók és a' hírlapok léteznek, a n y a v á l a s z t m á n y o k alakulnak, ezekhez a' kisebb egyesületek választmányai koronkint beküldik tudósításaikat, mellyek aztán ott öszszedetvén és rendszereztetvén, sajtó útján a' két magyar hazával közöltetnek, 's különösen minden egyesületnek annyi példányokban megküldetnek; mennyit megrendelni módja leend.

Az egyes választmányoknak 's az egyesületek minden tagjainak, mint az ügy megannyi bajnokainak következő t e e n d ő i lennének. Tudni és figyelmeznii kellene 1.) Mekkora azon kerület, város, vagy falu népessége, mellyből az egyesület összealakult? 2.) Abból hány lélek írt-alá az egyesületi szabályoknak. 3.) A' legutóbbi évben hány taggal szaporodott a' társulat? 4.) Van-é valaki, ki az ügy iránti buzgóságból, nemcsak a' pálinka-italról lemondott, hanem még árultatásával is felhagyott volna? 5.) Hány vendégfogadó- 's korcsmában árultatik a' pálinka, „s mennyit fogyasztanak a' kerületben évenkint? 6.) Hány részeges van olyan, ki majd mindennap, hány ki csak néha-néha részegszik le, 's hány javalt meg az egyesületbe-lépés által? 7.) Hány uraság, polgár, közember, zsidó főzeti 's főzi a' pálinkát? 8.) Hányan vannak, kik kora halálukat a' pálinkaitalnak köszönhetik? 9.) A' szegénység, nyomor és vétkezés minő viszonyban vannak a' pálinkával az egyesület kebelében. 10.) A' megyei, udvari vagy városi tisztek, hány egyént

ítéltek rögtön büntetésre, és hányat hosszabb büntetésre olyanokat, kiknél a' bűn közvetős, vagy közvetlen oka pálinka volt! – Illy nemű érdekes teendői lennének a' választmányoknak.

Egyesület alapításra, 's az ügy terjesztésére minden honpolgár 's emberbarát, ki lelkében a' jó angyal intő szózatát megérté – hazája nevében már föl van szólítva. Bámuljátok a' tölgyet, melly a' fellegekben úsztatja koronáját! évtizedek előtt egy makk volt, 's aztán egy vessző, mellyen a' gyermek lovagolhatott. Bámulod a' hatalmas folyamat, a' mint hátán úsznak a' hajók, mind meg annyi városok kezdeténél egy kis forrásocska volt. Bámulod az amerikai és írlandi egyesületek népességét, mellyek milliomokat számlálnak kebeleekben? Egyetlen ember józan esze 's becsületes szíve veté meg kezdetben alapjokat. És barátim! e' honban, mellynek dicső királyunk védszárnyai alatt, nincs más feladata, mint ön magát tökéletesíteni; – e' honban, mellynek szintúgy megvannak buzgó lelkű fiai és hölgyei ne volnának-é számosan, kik eszet, szívvel párosítva a' szent ügy bajnokaiképen lépjenek föl? Igen, igen erős hitem vau, olly erős, mint az ég kárpitja – hogy lesznek, kik hivatva érzendik magokat az egyesületek megalapítására.

Ti vagytok főleg főlhíva, néktek kell mint első vitézeknek az ügy sorompóiba lépni, orvosok,

iskola-tanítók, megyei 's város tisztek, 's nektek hazánk minden vallású 's ajkú népeinek papjai! Nektek már keresztényi 's honpolgári magas kötelességtök, egy alkalmat sem mulatni el, melly a' honi nép rász szokásait kiirtani, a' jót és a' hasznost meggyökereztetni, 's így jólétei 's áldást terjeszteni képes lenne. Ímé! kimutatam néktek a' haza virágos élőfájának gyökerén rágódó mérges sebet, a' pálinka veszélyt. Előttetek az ellenség, – bizony félelmes ellenség: de kezeitekben van a' fegyver, az akarat, a' lemondás erős fegyvere; rajta! lelkes honpolgárok, 's nemes keblű, hölgyek! egyesített erővel győzzétek le közös ellenünket – tiétek lesz az érdem, 's a' legszebb polgárkoszorú, a' haza iránti hűség nemes öntudatának mennyei jutalma; és hazánké lesz a' boldogság, a' jólét, melly nélkül ezerek szűkölködnek, 's az erős akarat folytonos munkás diadala erényeknek és tetteknek lesz édes anyja mellyeknek fénysugara 's áldásteli melege ismét édes hazánkra fog visszaragyogni,

A' népek és nemzetek Istene, ki Amerikára, Angolhonra 's Németországra, 's a' művelt Európának sok más országaira kegyelmes szemekkel tekintett, áldja meg a' két testvérhon felséges kormányát is, áldja meg a' két testvér hazát, 's áldja meg a' ti munkátokat is! –